

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ
ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ»**

Виконала:

студентка 4 курсу групи УЛМ-41
спеціальності 292 –

«Міжнародні економічні відносини»

освітньої програми «Міжнародна

логістика і митна справа»

першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти

Гуйван О. Р.

Керівник: к.е.н., доц. Шолом А. С.

Рецензент:

Харків – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Спеціальність 292 – «Міжнародні економічні відносини»
Освітня програма – «Міжнародна логістика і митна справа»

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри
міжнародних економічних
відносин
імені Артура Голікова
Марченко А.С.

« _____ » _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Гуйван Олександрі Романівні

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Тенденції розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості»
керівник роботи к.е.н., доц. Шолом А.С. _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від "24" січня 2024 року № 4002-5/163

2. Строк подання студентом роботи

3. Перелік питань, які потрібно розробити

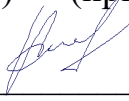
розглянути сутність і структуру глобальних ланцюгів доданої вартості; вивчити чинники і ефекти інтеграції країн у глобальні ланцюги доданої вартості; з'ясувати динаміку розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості; визначити галузеві тенденції у глобальних ланцюгах доданої вартості; виявити пріоритети участі країн у глобальні ланцюги доданої вартості.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1.	Теоретичні основи дослідження функціонування глобальних ланцюгів доданої вартості
2	Сучасні тенденції розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості

5. Дата видачі завдання 01.12.2023

Студент Гуйван О. Р.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи Шолом А.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Теоретичні основи дослідження функціонування глобальних ланцюгів доданої вартості	8
1.1. Сутність і структура глобальних ланцюгів доданої вартості.....	8
1.2. Чинники і ефекти інтеграції країн у глобальні ланцюги доданої вартості.....	14
Висновки до першого розділу	27
Розділ 2. Сучасні тенденції розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості	29
2.1. Динаміка розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості	29
2.2. Галузеві тенденції розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості.....	37
2.3. Пріоритети участі країн у глобальних ланцюгах доданої вартості..	48
Висновки до другого розділу	54
Висновки	56
Список використаних джерел	59

ВСТУП

Актуальність. Поглиблення міжнародного поділу праці в умовах становлення глобальної світової економіки в останні десятиліття ХХ століття призвело до формування та розповсюдження глобальних ланцюгів доданої вартості (ГЛДВ). Загалом під ГЛДВ можна розуміти стійкі виробничі алгоритми, у межах яких напівфабрикати шляху до фінальної складання можуть кілька разів перетинати кордони різних країн. Глобальні ланцюги доданої вартості вже давно є одним із ключових індикаторів (поряд з темпом зростання валового внутрішнього продукту), яким можна судити про стан світової економіки в цілому.

Процес розвитку ГЛДВ активно триває і сучасному етапі, включаючи виробників із дедалі більшої кількості держав до міжнародного виробництва та серйозно впливаючи в розвитку економік. Наприклад, більшість країн Північної Америки, Східної Азії та Західної Європи входять до складних ГЛВ, що виробляють сучасні промислові товари та послуги, та беруть участь в інноваційній діяльності. Навпаки, багато країн Африки, Латинської Америки та Центральної Азії, як і раніше, виробляють проміжні товари, які потім прямують до інших регіонів.

Феномен глобальних ланцюгів вартості є безпосереднім уособленням глобалізації. Значимість ГЛДВ продовжуватиме зростати у світі взаємозалежних економік. Тому в даний час тенденції залучення країн, а також фактори та ефекти від участі країн у глобальних ланцюгах доданої вартості, незалежно від технологічного рівня та доходів на душу населення, відіграють ключову роль у сучасній світовій економіці.

Питання, що пов'язані із функціонуванням та поширенням глобальних ланцюгів доданої вартості у світовій економіці, наразі набувають все більшої актуальності. Сучасна світова економіка являє собою сукупність глобальних ланцюгів вартості і все більше вибудовується навколо ГЛДВ, які задають

основні напрямки та темпи розвитку, охоплюючи як країни, що розвиваються, так і розвинені країни. Особливістю сучасної глобальної економіки є дроблення технологічних процесів на складові етапи з розміщенням виробництв та допоміжних операцій, відповідальних за їх виконання, у різних країнах. На сьогоднішній день інтеграція держав у світову глобальну економіку багато в чому визначається їхньою участю у міжнародних вартісних ланцюгах, які у свою чергу впливають на рівень їхнього економічного розвитку.

Дослідженням цієї теми займалися такі відомі вчені, як І. Валлерстайн, М. Портер, І. Керсан-Скабік, Д. Тагльоні, Д. Вінклер, Дж. Пен, В. де Морель, А. Атун, тощо. Проте ключові чинники та тенденції участі у ГЛВ потребують більш комплексного вивчення.

Метою дослідження є виявлення тенденцій розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості та чинників залучення країн світу у глобальні ланцюги доданої вартості. Для досягнення мети були поставлені такі **завдання:**

- розглянути сутність і структуру глобальних ланцюгів доданої вартості;
- вивчити чинники і ефекти інтеграції країн у глобальних ланцюгах доданої вартості;
- з'ясувати динаміку розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості;
- визначити галузеві тенденції функціонування глобальних ланцюгів доданої вартості;
- виявити пріоритети участі країн у глобальних ланцюгах доданої вартості.

Об'єкт дослідження – процес функціонування глобальних ланцюгів доданої вартості.

Предмет дослідження – сучасні тенденції розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості.

Методи дослідження включає аналіз і синтез інформації зі статей українських і зарубіжних вчених, публікацій міжнародних організацій, а також окремі методи економіко-математичного моделювання, зокрема кореляційний аналіз.

Інформаційну базу досліджень склали публікації Світового банку та COT, статистичні бази даних, зокрема UNCTAD Global Value Chain Database (база даних глобальних ланцюгів доданої вартості), збірка міжнародної статистики глобального розвитку Світового банку (WDI), база даних якості управління The World Bank. Worldwide Governance Indicators, KLEMS (економічний стандарт, відповідно до якого досліджувані об'єкти управління аналізуються за такими параметрами як капітал (K), праця (L), енергетика (E), матеріали (M) та послуги (S)) та база the OECD Analytical AMNE database – Multinational enterprises and global value chains (Аналітична база даних AMNE – Багатонаціональні підприємства та глобальні ланцюги доданої вартості).

Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків; містить 68 сторінок тексту, 10 рисунків, 6 таблиць. Список джерел містить 65 найменувань, зокрема 10 електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

1.1. Сутність і структура глобальних ланцюгів доданої вартості

В умовах глобалізації світова економіка істотно залежить від розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості, тому цей феномен сьогодні опиняється у центрі уваги багатьох країн.

Концепція глобальних ланцюгів вартості активно почали формуватися, починаючи з 80-х років ХХ століття, у зв'язку зі зростаючим дробленням (фрагментацією) виробництва та розподілом його стадій серед великої кількості країн. Саме ГЛДВ пов'язують географічно розкидані у світі стадії виробничого циклу на єдину галузь. З точки зору макроекономічних переваг участь у ГЛДВ дає країнам приплив іноземних інвестицій в економіку (в основному завдяки низькій вартості праці), дозволяє створювати нові підприємства, підвищувати зайнятість населення, забезпечувати зростання експорту товарів та послуг, збільшення валового внутрішнього продукту. Тому сучасне великомасштабне виробництво значною мірою будується навколо глобальних ланцюгів руху товарів та послуг, коли проміжна продукція (intermediate goods) у відтворювальному процесі руху до кінцевого споживача перетинає межі кількох країн. За даними ЮНКТАД, проміжна продукція становить майже половину обсягу світової торгівлі товарами, і ця цифра залишається досить стабільною протягом останніх 20 років [62].

Феномен ланцюгів вартості завжди викликав чималий інтерес з боку вчених та економістів, зокрема, це стосується самого поняття «ланцюг вартості», яке в історичній перспективі зазнало низки змін. Тому у науковій літературі пропонується безліч визначень ГЛДВ, але принципових відмінностей у тому числі немає.

Так у роботі І. Валерстайна був уперше використаний у 1977 р. такий

термін, як товарний ланцюг (commodity chain). Поняття ланцюга вони описали наступним чином: «Візьмемо кінцевий продукт споживання і підемо у зворотному напрямку, щоб переглянути, через скільки певних процесів пройшов даний товар перед тим, як з'явитися в кінцевому вигляді, все це безліч процесів і є товарний ланцюг. Наприклад, якщо кінцевим споживаним продуктом буде одяг, тоді ланцюг буде включати виробництво тканини, пряжі, культивування бавовни, а також відтворення трудової сили, що бере участь у цій виробничій діяльності» [1].

Упродовж 1980-х років наукове співтовариство приділяло значну увагу аналізу «світової системи», що призвело до нової хвилі досліджень концепції товарних ланцюгів. У своїй книзі «Історичний капіталізм» І. Валлерстайн присвячує першу главу ґрунтовному дослідженню товарних ланцюгів. Ці ланцюги виникли під час підйому капіталізму, коли такі процеси, як виробництво, розподіл та інвестиції, стали товарами. У цьому ланцюжку покупці купують матеріали для своїх виробничих процесів, а продавці пропонують «напівфабрикати». У результаті відбувається постійна боротьба за ціни, на яку можуть впливати такі фактори, як попит і пропозиція, монопольні обмеження або вертикальна інтеграція, здійснювана однією фірмою [1].

М. Портер дає визначення глобальних ланцюгів доданої вартості як засобу розрахунку витрат у всьому виробничому процесі, що охоплює різні технологічні етапи, проектування та збут. Це визначення підкреслює лінійність ГЛДВ. Спочатку Портер представив концепцію «ланцюга доданої вартості», а не «ланцюга товарів», і визначив класичний ланцюг, що складається з п'яти основних компонентів (логістика постачання, виробництво, логістика розподілу, продажі, післяпродажне обслуговування) та чотирьох допоміжних елементів (інфраструктура, персонал, дослідження, закупівлі). Впроваджуючи цей ланцюг, перетворюються ресурси, що

призводить до створення товарів (або послуг), які мають цінність для клієнта, який готовий за них платити.

При цьому різні ланки реалізуються різними суб'єктами (за однією компанією може бути закріплена лише одна ланка) [48].

Таким чином, згодом в економічний обіг вводилися й інші поняття, що виникли у зв'язку з аналізом ГЛДВ, такі як: новий міжнародний поділ праці, фрагментація виробництва, офшоринг, дезінтеграція виробництва, торгівля, що інтегрує, глобальна спеціалізація виробництва, мультистадійне виробництво. І згодом вчені відійшли від поняття «глобальні товарні ланцюги», і почали використовувати поняття «глобальні ланцюги вартості».

Далі автори також вивчали глобальні ланцюги вартості у різних теоріях. Так, наприклад, М. Портер у рамках теорії конкурентних переваг країн досліджував глобальні ланцюги вартості як інструмент аналізу конкурентних переваг усередині однієї компанії, для виявлення способів отримання конкурентних переваг у тому чи іншому виді діяльності та утримання їх з часом [48].

Подальші дослідження розвивалися у межах теорії фірми. Тут можна виділити роботу А. Партеку [45] з її ресурсною концепцією побудови транснаціональних корпорацій, яка пояснила прагнення кооперації наявністю у компанії-партнера специфічних ресурсів та компетенцій, привабливих з погляду мінімізації витрат. Причому важливим моментом є структурне оформлення такої спільної діяльності: або як ринкової кооперації, або у формі вертикальної інтеграції. Якщо види діяльності взаємодіючих фірм комплементарні і мають невеликі розбіжності, більш імовірна інтеграція. А види діяльності з низькою комплементарністю між собою з більшою ймовірністю координуються ринком.

Керований та динамічний характер глобальних ланцюгів доданої вартості докладно розглядається у працях Р. Каплінскі та Х. Герєффі [35, 23], які представили сучасну теорію ГЛДВ у її найбільш систематизованому вигляді.

Х. Герреффі запропонував широко визнаний метод категоризації стилів управління в ГЛДВ, визначивши п'ять основних типів управління. До них належать:

1. Ринкові ГЛДВ (Markets), які характеризуються мінімальними витратами на пошук нових ділових партнерів для будь-якої сторони;
2. Модульні ГЛДВ (Modular value chains), які зазвичай характеризуються постачальниками, що виробляють продукцію на основі специфікацій замовника, незалежно від того, наскільки деталізовані ці специфікації;
3. Раціональні ГЛДВ (Rational value chains), які включають складну динаміку між продавцем і покупцем, сприяючи взаємозалежності та вимагаючи значних специфічних інвестицій.
4. Загарбницькі ГЛДВ (Captive values chains), де великі покупці здійснюють контроль над малими постачальниками;
5. Ієрархічні ГЛДВ (Hierarchy), що передбачають вертикальну інтеграцію складових [23].

Р. Каплінскі розширив концепцію Х. Герреффі, ввівши три різні типи менеджменту в рамках GLDV, що додатково підкреслює різноманітність підходів до управління цими ланцюгами:

- законодавчий (встановлення правил та умов функціонування учасників);
- контрольований (постійний моніторинг та контроль діяльності учасників);
- виконавчий (забезпечення правил із боку учасників) [24].

Далі теоретично управління бізнесом була використана концепція кривої посмішки (рис. 1.1). Це графік, який вказує на якій стадії та в якій ланці створюється та чи інша частина доданої вартості. Оскільки графік схожий на посмішку, то схожий на посмішку, то її так і назвали – крива, що посміхається, або крива посмішки (Smile Curve або SC-крива), яка була запропонована

засновником компанії Acer – Стеном Шихом.

Рис. 1.1. Крива розподілу доданої вартості [51]

На осі ординат показаний рівень, доданий вартості, який країна чи фірма отримує від участі на тій чи іншій ланці міжнародно фрагментованого виробництва (ланцюгу доданої вартості). На осі абсцис представлені різні стадії виробничого процесу: від НДДКР та розробки продукту до його продажу кінцевому споживачеві. Графічних варіантів «усміхненої кривої» пропонується безліч, але суть їх зводиться до того, що різним стадіям відповідає різна додана вартість: найбільша частка доданої вартості може бути отримана на стадіях розробки та дистрибуції продукту («верхні куточки посмішки»), а найменша частка – в нижньому сегменті «усміхненої кривої», на стадіях виробництва, оскільки найвища конкуренція.

Підсумком став цілий сплеск публікацій з тематики ГЛДВ з 2000-х років, що вказує на високу значущість цього явища у світовій економіці та необхідність його вивчення. Серед найбільш значущих робіт зарубіжних дослідників можна виділити таких авторів, як Стружин [54], Елмс [19],

Хаммельс [30, 31, 32], Каплінські [35, 36], Тагліоні and Вінклер [57].

Розглянемо тепер які ж є види світових ланцюгів вартості. У 2019 році в рамках міжнародного багатостороннього співробітництва було створено «Доповідь про розвиток ГЛДВ, 2019: Вимірювання та аналіз впливу ГЛДВ на економічний розвиток» [58], в якому в результаті дослідження було виділено прості та складні форми ГЛДВ (рис. 1.2).

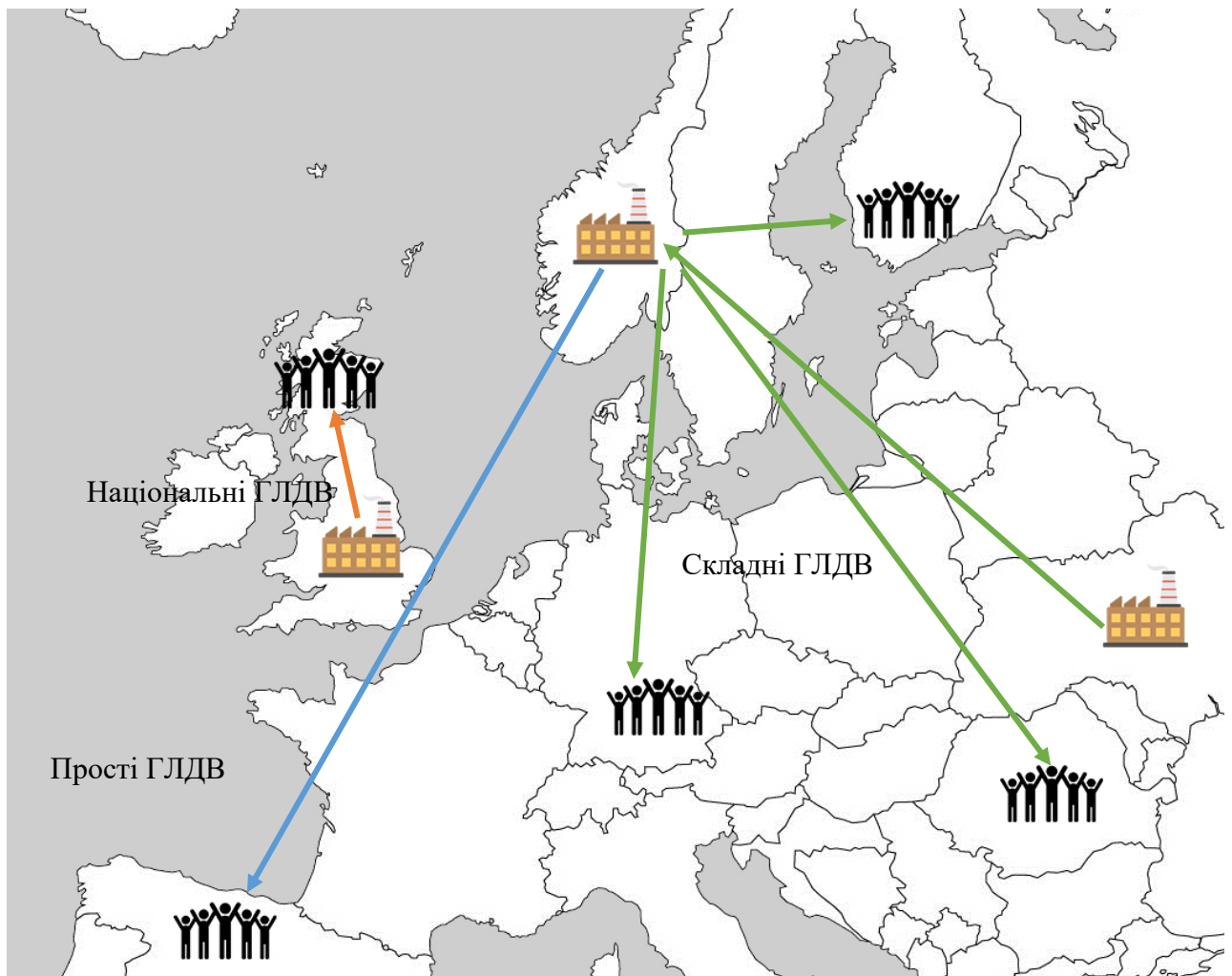

Рис. Види ГЛДВ (складено автором за матеріалами [58])

У найпростіших ГЛДВ (simple GVC) протягом виробничого процесу додана вартість перетинає національні кордони один. У складних ГЛДВ (complex GVC) – щонайменше двічі. Розглянемо тепер як змінювалися складні і прості ГЛДВ у період.

Слід відрізнити глобальні ланцюги доданої вартості від традиційної

міжнародної торгівлі. Перелічимо, у чому ж відмінність між ГЛДВ та міжнародною торгівлею. Глобальні ланцюги доданої вартості відрізняються від традиційної міжнародної торгівлі тим, що:

- вони значно більше зорієнтовані технологічно складні галузі;
- країни, що беруть участь у глобальних ланцюгах доданої вартості, імпортують не тільки для внутрішнього споживання, але і для подальшого реекспорту;
- взаємини між фірмами у глобальних ланцюгах вартості мають довгостроковий характер [58].

Таким чином, будь-яке завдання, що передбачає дослідження феномена глобальних ланцюгів доданої вартості, має багатовекторну природу, рішення якої здатне принести відчутні дивіденди для країни. Після світової фінансово-економічної кризи вивчення глобальних доданої ланцюгів вартості стало домінувати серед економістів, оскільки аналіз ланцюгів доданої вартості є важливим інструментом рівня життя багатьох людей. Можна сказати, що ГЛДВ почали своє існування з тих часів, як почала розвиватися торгівля між людьми, вона розвивалася, ускладнювалася, укрупнювалася століттями, але за часів глобалізації товарні ланцюги досягли небувалого рівня розвитку. Тому за кілька десятиліть це поняття трансформувалося і почало охоплювати більше сфер, постійно збільшуючи взаємозалежність різних секторів економіки. Щоб не концентруватися на вузькому понятті, вчені запропонували використовувати термін глобальні ланцюги доданої вартості, які включають у себе всі ланки створення продукту від ідеї до утилізації товару, причому додана вартість має на увазі і послуги, які стали невід'ємною частиною світової економіки.

1.2. Чинники і ефекти інтеграції країн у глобальні ланцюги доданої вартості

Наразі існує велика кількість наукових досліджень, пов'язаних з аналізом

глобальних ланцюгів доданої вартості у сучасній світовій економіці, дослідження участі країн у ГЛДВ, особливостей формування ГЛДВ на різних ринках. У той же час, з теоретичного аналізу питань, пов'язаних з вивченням глобальних ланцюгів доданої вартості, «випадає» вивчення чинників, а також ефектів, які можуть виникати в економіці внаслідок участі країн у ГЛДВ.

I. Кесан-Скабік у своєму дослідженні визначає найважливіші фактори, що впливають на індекс участі країн у ГЛДВ [33]. Автор використовує дані щодо країн ЄС-28, ЄС-15 та нових країн-членів ЄС за період 1995 -2011 рік. Дані було взято з Євростату, Світового банку та бази даних ОЕСР-TiVA.

Залежною змінною у дослідника є індекс участі у ГЛДВ. Він розраховується на основі бази даних ОЕСР TiVA і є як сумою зворотної (Backward participation) і прямої участі (Forward participation) у ГЛДВ. Як незалежні змінні розглядаються:

- темпи зростання ВВП (у %) і ВВП душу населення (у постійних цінах у євро) як показники рівня розвитку та економічного потенціалу. Очікуваний вплив цих двох змінних є позитивним;
- інвестиції у НДДКР (у відсотках від ВВП). Автор очікує на позитивний вплив цієї змінної на участь у ГЛДВ;
- лібералізація торгівлі та сприятливе для бізнесу середовище мають вирішальне значення для розширення участі в ГЛДВ;
- ставки податку на прибуток важливий як фактор, що визначає привабливість ПІІ;
- Фінансовий розвиток має важливе значення, оскільки фінансова система є постачальником капіталу бізнесу, і автор включили змінні внутрішні кредити, що надаються фінансовим сектором (% ВВП). Автор очікує на позитивний вплив цієї змінної.
- частка високотехнологічної продукції у валовому експорті, і очікуваний вплив є позитивним.
- частка доданої вартості послуг у ВВП;

– прямі іноземні інвестиції також повинні сприяти участі у ГЛДВ, і автор включив різні змінні для вимірювання їхнього впливу: приплив ПІІ; відтік ПІІ (у ВВП) [26].

Для аналізу даних у статті використовуються методи панельних даних та узагальнений метод моментів (GMM). Також, щоб перевірити достовірність набору інструментів, автор застосував автокореляційний тест Arellano and Bond. За результатами дослідження детермінант участі в ГЛДВ в ЄС-28, як і очікувалося автором, до найважливіших факторів участі у ГЛДВ можна віднести зростання ВВП, ПІІ, розвиток фінансового сектора, частка послуг у ВВП та частка високотехнологічної продукції в експорті, а також рівень заробітної плати [26].

Цікавим є і дослідження Р. Ковальськи, в якому проводиться емпірична оцінка факторів, що визначають участь у глобальних ланцюгах вартості для країн з різним рівнем економічного розвитку, з особливим акцентом на вимірювання участі у ГЛДВ у країнах Азії та Африки/ Близького Сходу [38].

На початку їх дослідження автори розглядають фактори, які, на їхню думку, можуть бути пов'язані з участю в ГЛДВ на країновому рівні. Вони виділяють:

- обсяг ринку: що більше обсяг внутрішнього ринку, то нижча зворотна залученість країни і тим вище пряма залученість;
- рівень розвитку: що вищий дохід душу населення, то вище сукупна пряма і зворотна залученість;
- місце розташування: близькість до головних виробничих центрів у Європі, Північній Америці та Азії прямо корелює з вищим рівнем участі, підкреслюючи переваги розташування поблизу цих важливих економічних центрів;
- низькі імпорتنі тарифи, як усередині країни, так і на експортних ринках, а також участь у регіональних торгових угодах (далі – РТС) – все це може сприяти подальшій взаємодії ГЛДВ;

- відкритість припливу ПП, як правило, має значний зв'язок як зі зворотною, так і прямою інтеграцією;
- ефективність логістики, включаючи спрощення процедур торгівлі, захист інтелектуальної власності, якість інфраструктури, а також якість інститутів, за оцінками, можуть сильно впливати на інтеграцію в ГЛДВ.

Саме ці фактори автори взяли як пояснюючих змінних, але сформувавши їх в окремі групи: фактори, не пов'язані з політикою та основні фактори, пов'язані з торговельною та інвестиційною політикою.

Автори виявили, що чим більший розмір внутрішнього ринку (виражений натуральним логарифмом ВВП у постійних цінах), тим нижча зворотна участь країни і тим вища пряма участь. Дослідники також вважають, що країни з великим ринком можуть використовувати ширший спектр проміжних продуктів з точки зору закупівель, так і продажів. Також, чим більша відстань до основних виробничих центрів у Європі, Північній Америці та Азії, тим нижча зворотна участь, у той час як вплив на пряму участь незначний, що говорить про перевагу розташування поблизу великих «штаб-квартир» економік. Загалом результати щодо значущості тарифів можуть відобразити той факт, що імпорتنі тарифи є низькими і, можливо, менш важливими, ніж нетарифні заходи (НТМ). Крім того, торгівля по ланцюгу часто передбачає багаторазове перетин не однієї, а кількох кордонів. Таким чином, враховуючи, що імпорتنний тариф країни є лише одним із багатьох у послідовності виробництва, автори вважають, що може бути важко приписати істотний вплив на участь країни у ГЛДВ її власної тарифної політики на імпорт.

Каталізатором прискорення процесу дроблення ГЛДВ стало значне зниження торгових витрат. Ці витрати охоплюють усі витрати, пов'язані з транспортуванням товарів або послуг від місця виробництва до кінцевого споживача. У сфері товарного виробництва торгові витрати включають витрати на транспортування, портові збори, фрахт і страхування, тарифи та митні збори, нетарифні витрати, а також націнки на рівнях імпортера, оптової

та роздрібної торгівлі. В сфері послуг, натомість, витрати на зв'язок замінюють транспортні витрати.

Витрати, пов'язані з географічно розподіленими етапами ланцюжків створення вартості, є ключовим аспектом, що потребує постійної координації та управління. На щастя, розвиток інформаційних технологій дозволив ефективно контролювати та координувати етапи, розташовані на значних відстанях один від одного.

Інші вчені М. Аернандес та Х. Кеї вивчають фактори, що визначають участь у глобальних ланцюгах вартості, на основі емпіричних даних із набору панельних даних, що охоплюють понад 100 країн за останні три десятиліття [6]. Автори в основному спираються на базу даних EORA, яка відображає імпорту складову експорту, тобто те, скільки матеріалів, що імпортуються, використовується в експорті країн. За допомогою OLS (метод найменших квадратів) та 2SLS (двокроковий метод найменших квадратів) результати вийшли такі: наявність факторів виробництва, географічне положення, політична стабільність, ліберальна торговельна політика, приплив прямих іноземних інвестицій та внутрішній промисловий потенціал дуже важливі для визначення участі у глобальних ланцюгах вартості. Ці фактори впливають на участь у ГЛДВ більшою мірою.

Вчені Д. Тагльоні та Д. Вінклер у своєму дослідженні виділяють важливі визначальні такі фактори участі у ГЛДВ, як ефективність логістики, частка людей з вищою освітою у робочій силі та географічна віддаленість від найближчого глобального центру знань. В результаті автори виявили, що на рівні країни ефективність логістики, рівень навичок і доступ до знань (вимірюваний як географічна відстань до центрів знань) виявилися важливими факторами, що впливають на ступінь зв'язків країн з ГЛДВ [57].

Також є емпіричні дослідження [13; 19; 20; 49], які стверджують, що прямі іноземні інвестиції можуть грати найважливішу роль підвищенні рівня розвитку та участі країни у ГЛДВ.

Для наочності та зручності огляду досліджень вчених, їх результатів та огляду робіт інших дослідників звернемося до таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Огляд наукових досліджень за чинниками участі у ГЛДВ

Автор (рік дослідження)	Дані	Результат
1	2	3
І. Керсан-Скабік (2019)	Дані щодо країн ЄС-28, ЄС-15 та нових країн-членів ЄС за період 1995-2011 років.	ВВП душу населення позитивно впливає на участь у ГЛДВ. Рівень заробітної плати та інвестиції не мають істотного впливу. Кредитування позитивно впливає на участь ГЛДВ. Частка послуг має позитивний та значний вплив.
Ф. Раєї та ін. (2019)	189 країн за період 1990-2013 років.	Виявили, що участь у ГЛДВ позитивно пов'язана із доходом на душу. На інвестиції також позитивно впливають торговельні потоки, пов'язані із ГЛДВ. Людський капітал та продуктивність відображають цей взаємозв'язок.
Р. Ковальські та ін. (2015)	Використовували дані щодо 57 країн за період 1990 – 2011 років.	Участь у ГЛДВ позитивно впливає дохід душу населення. Також виявили, що чим більший розмір внутрішнього ринку (виражений натуральним логарифмом ВВП у постійних цінах), тим нижча зворотна участь країни і тим вища пряма участь. Імпортні тарифи мають менший вплив. ПІІ мають значний позитивний вплив на зворотну участь, тоді як вплив на пряму участь незначний.
В. дер Морель (2015)	58 країн за 2009-2010 роки	Виявив позитивний вплив ГЛДВ на ВВП душу населення і негативний вплив обсягу ринку.
М. Фернандес та ін. (2020)	100 країн із 1990 по 2010 роки.	Стверджують, що прямі іноземні інвестиції відіграють найважливішу роль у підвищенні рівня розвитку та участь країни у ГЛДВ.
Д. Тапльоні, Д. Вінклер (2016)	61 країна за 1995, 2000, 2005 та з 2008 по 2011 рік.	Виявили, що на рівні країни більш висока частка працівників із вищою освітою позитивно корелює за участю у ГЛДВ. Також тісніша інтеграція ГЛДВ як покупця і продавця залежить від вищої загальної ефективності логістики.
Н. Нунн (2007)	146 країн у період 1990 – 2000 гг.	Країни з вищими інвестиціями мають відносно вищий DVA (Domestic value added). ВВП душу населення позитивно впливає DVA, тобто участь у ГЛДВ.

Таблиця складена автором.

Розвиток технологій контейнерних перевезень та Інтернету значно скоротили витрати на транспортування та зв'язок, сприяючи безперебійному потоку товарів та послуг. Крім того, лібералізація торгівлі та інвестицій, а також інституційні реформи в ключових секторах транспорту та інфраструктури також значно підвищили ефективність усіх галузевих ланцюгів доданої вартості [5].

Розглянемо інші чинники, що впливають на участь країн у ГЛДВ:

1. Неполітичні чинники:

- розмір ринку (процес копіювання технологій повинен досягти певного масштабу, щоб змусити винахідника інновації локалізуватися);
- Недоліки виробництва (до деякого часу перевага у витратах виробництва може перебивати можливі вигоди від локалізації виробництва);
- Рівень розвитку національної економіки (виробнича структура; географічне розташування щодо великих промислових центрів).

2. Політичні чинники:

- Торговельна політика;
- Відкритість ПШ;
- Інші заходи регулювання, пов'язані з ГЛДВ (спрощення процедур торгівлі; захист інтелектуальної власності; ефективність логістики; інфраструктура та якість інститутів; регулювання торгівлі послугами; спрощення торгових процедур; норми технічного регулювання).

Майже всі перелічені чинники зрештою залежать від політики держави. Тому якщо країна прагне скоріше включитися до ГЛДВ, то вона насамперед має звернути увагу на свою політику в наступних галузях:

1. Виробничі можливості:

- Людський капітал. Вартість та доступність праці є найважливішим фактором для трудомістких виробництв. Коли до ГЛДВ підключається регіон, де доступні дешевші трудові ресурси, регіони, які вже беруть участь у ГЛДВ, щоб залишатися конкурентоспроможними, мають покращувати навички своїх

працівників або спеціалізуватися на конкретному сегменті ринку.

– Національна система запровадження інновацій. Країна може досягти справжньої конкурентоспроможності своїх фірм лише у тому випадку, якщо вона прагнучиме скорочувати існуючий технологічний розрив і стимулюватиме розвиток власних технологій.

2. Інфраструктура та послуги:

– Транспорт, зв'язок, енергетика та водопостачання. Ціна та якість транспортних та логістичних послуг впливають на ціну та якість товару на кількох ділянках ГЛДВ, оскільки сировина, проміжні та готові продукти вимагають транспортування між розподіленими по різних територіях виробничих потужностей. Зв'язок є основним засобом, що дозволяє здійснювати транскордонний експорт послуг. Від вартості комунальних послуг, включаючи водопостачання, залежить конкурентоспроможність на таких капіталомістких ділянках ГЛДВ, як обробні та складальні підприємства.

3. Умови ведення бізнесу:

– Макроекономічна стабільність та державне регулювання. Макроекономічна стабільність можлива, коли основні параметри економічного розвитку збалансовані. Вкрай важливе значення для ведення бізнесу має курс національної валюти. Коливання курсу національної валюти впливають на вартість сировини, що закуповується, і ціни продукції, що виробляється на експорт.

– Легкість відкриття бізнесу, дозволу та ліцензування. Тривалі та дорогі процедури отримання дозволів на відкриття бізнесу, на будівництво, на видобуток корисних копалин тощо. можуть затримувати включення країни до ГЛДВ.

– Стандартизація та сертифікація. Уніфіковані вимоги до продуктів використовуються для стандартизації постачання різних постачальників.

4. Торгівля та інвестиційні потоки:

– Доступ на ринок та імпорتنі тарифи. Підвищення мит та обмеження

імпорту негативно впливають на можливості участі країн у ГЛДВ, оскільки це погіршує та розриває зв'язки всередині ланцюгів та ізолює країни від зовнішніх ринків.

– Експортно-імпортні процедури. Складні та тривалі митні процедури при експортних та імпортних операціях зменшують надійність та своєчасність поставок усередині ГЛДВ.

– Політика, спрямовану розвиток окремих галузей. Заходи щодо стимулювання інвестицій та експорту продукції певних галузей позитивно впливають на включення країн до ГЛДВ.

5. Інституціоналізація галузей:

– Зрілість та взаємодія всередині галузей. Досвід країн, що беруть участь у ГЛДВ, присутність ключових гравців у галузі постачання сировини та послуг, наявність та вплив галузевих асоціацій зменшують операційні витрати всередині ланцюгів.

– Взаємодія між приватним та державним секторами. Наявність надійних зв'язків між частим сектором, державою, освітніми інститутами та іншими гравцями галузі (брокерами, інноваційними групами тощо) необхідна для успішного подолання труднощів, пов'язаних із включенням та участю у ГЛДВ.

Участь країни у глобальних ланцюгах доданої вартості може нести досить багато позитивних ефектів. Розміщення окремих стадій виробництва, у різних географічних локаціях дозволяє як підвищити ефективність виробничого процесу загалом, а й зміцнити конкурентоспроможність країн, що у ГЛДВ.

До ефектів можна віднести впливом геть підвищення економічного зростання та економічного розвитку. Економічне зростання включає кількісні показники, такі як підвищення доданої вартості, ВВП, доходів населення, експорту, а також створення робочих місць. До економічного розвитку належить поширення нових технологій, підвищення кваліфікації робітників та модернізація виробництва. Так само участь у ГЛДВ дозволяє країні збільшити

виробництво та зайнятість у тих галузях, де вона не має порівняльної переваги у створенні кінцевої продукції, але має перевагу розташування для виробництва проміжних товарів.

У дослідженні С. Шумчак, Дж. Вольщак-Дерлач розглядають взаємозв'язок між глобальними ланцюгами доданої вартості та ринком праці. Зокрема, вони проводять аналіз впливу ГЛДВ (прямі та зворотні зв'язки), так і відносного становища у ГЛДВ на заробітну плату та попит на робочу силу з 2000 по 2014 рік. Їм вдалось підтвердити висунуту гіпотезу та отримати цікаві результати, що зв'язок між міжнародними торговими зв'язками та результатами на ринку праці може відрізнятися між заробітною платою та попитом на робочу силу; традиційна торгівля та ГЛДВ можуть по-різному впливати на результати ринку праці залежно від того, чи торгівля включає кінцеві чи проміжні продукти [52].

В. Мереру вивчає ефекти від участі у ГЛДВ на основі даних із Світової бази даних «Витрати-випуск» її випуску за 2013 рік, досліджує за період з 1995-2011 по 35 галузях США та торгівлі з доданою вартістю з 40 іншими економіками з використанням оцінки узагальненого методу моментів (GMM) [42]. Автором були взяті такі змінні для дослідження:

- Попит робочої сили (залежна змінна): попит місцеву робочу силу оцінюється з допомогою показника зайнятості у регіоні. Автор орієнтується на загальну кількість годин, відпрацьованих зайнятими особами;
- оплата праці (пояснювальна змінна);
- обсяг промислового виробництва (що пояснює змінна): він визначається доданою вартістю та коригується за допомогою індексу цін доданої вартості для вимірювання реальної доданої вартості;
- індекс цін випуску (що пояснює змінна);
- індекс участі у ДЦС (пояснювальна змінна): розраховується як сума зворотної участі та прямої участі, а також проводять оцінку зворотної та прямої участі як за окремими незалежними змінними.

Загальний огляд досліджень щодо ефектів від участі у ГЛДВ представлено у таблиці 2.2.

Автор (рік)	Дані	Результат
1	2	3
С. Шимчак, Дж. Вольшак-Дерлач (2021)	Дані по 43 країнам та 54 галузям за період з 2000 по 2014 рік.	Відносне положення ГЛДВ негативно корелює із заробітною платою та зайнятістю. Зворотня участь у ГЛДВ пов'язана з нижчим попитом робочої сили. Традиційна торгівля готовими товарами негативно корелює із заробітною платою лише у разі зворотних зв'язків. Для прямих зв'язків коефіцієнт перестав бути статистично значимим. Для зворотної участі та становища у ГЛДВ є негативними і статистично значущими, вказуючи на те, що зайнятість нижча у країнах та секторах з більшою участю у ГЛДВ. Однак для прямої участі кореляція стає позитивною – чим більша участь, тим вищий попит на робочу силу.
Зохун Пан	Період з 1995-2011 по 35 галузях США	Індекс участі у ГЛДВ значно позитивно впливає на загальну зайнятість у США. Зворотна участь у ГЛДВ позитивно впливає на зайнятість, однак пряма участь у ГЛДВ не впливає на загальну зайнятість.
Фароле, Томас, Холлвег, Клер, Вінклер (2018)	118 країн та 57 галузей за 2001, 2004, 2007, 2011 та	Попит на робочу пов'язаний зі зворотною участю у ГЛДВ, але пряма участь у ГЛДВ практично не впливає на ринок праці.
Джоанна та Александра (2019)	56 галузей та десять країн Центральної та Східної Європи за період 2005-2014 років.	Заробітна плата працівників країн Центральної та Східної Європи вища, коли їхня галузь перебуває на початку ланцюга. Вплив ГЛДВ на заробітну плату варіюється в залежності від довжини ланцюга. Для коротких і довгих кіл збільшення ГЛДВ пов'язане зі зниженням заробітної плати, але для ланцюгів середньої довжини це пов'язано з більш високою заробітною платою.
І. Гейшекер, Х. Горг (2013)	Дані за період з 1992-2004 по 20 галузям Великобританії	Зворотна участь у ГЛДВ негативно впливає на заробітну плату працівників із низькою та середньою кваліфікацією. Проте, кваліфіковані працівники можуть отримати вигоду від участі у ГЛДВ з погляду вищої заробітної плати.
Мунк-молодший та ін. (2010)	Досліджують Німеччину, Велику Британію та Данію та 30 галузей з 1991	Індекс участі у ГЛДВ не впливає на заробітну плату у Данії. У Великій Британії заробітна плата як для кваліфікованих працівників отримують вигоду від участі у ГЛДВ. Для Німеччини висококваліфіковані працівники зазнають негативного впливу на індекс участі в ГЛДВ.
Ф. МакГрегор та ін. (2016)	40 країн на галузевому рівні за період 1995-2009	Участь у ГЛДВ в цілому позитивно впливає на зайнятість. Однак додаткові результати вказують на негативний вплив індексу участі у ГЛДВ у багатьох галузях.

Таблиця складена автором.

Автори Д. Тагльоні та Д. Вінклер у своєму дослідженні крім факторів ще виділяють показники, які, на їхню думку, можна використовувати для оцінки ринку праці ГЛДВ. Першим показником вони виділяють трудову складову валового експорту. Другим показником – це витрати на робочу силу у складі внутрішньої доданої вартості в експорті, який є непрямим показником потенціалу створення робочих місць в експорті. Вони зробили висновок, що трудова складова внутрішньої доданої вартості в експорті збільшується з вищим рівнем участі в ГЛДВ: вона досягає 43% доданої вартості в експорті для країн з найвищим рівнем участі в ГЛДВ порівняно з 28% для країн з найнижчою участю у ГЛДВ. Третій показник, це робочі місця, які підтримуються кінцевим іноземним попитом. Замість обліку внутрішньої доданої вартості в загальному обсязі експорту (як це було в основі попереднього показника), який міг би використовуватися як проміжний продукт у третіх країнах та експортуватися як готова продукція, показник враховує внутрішню додану вартість у складі кінцевого закордонного попиту. Четвертий показник – це кількість робочих місць, створених внаслідок торгівлі країною у ГЛДВ [57].

Наприклад, Мірудо та інші автори, 2009 [44] пропонують розділити ефекти на такі:

1. Ті, що виникають у країн при переміщенні окремих виробничих етапів її територію;
2. Пов'язані з виносом окремих етапів виробничих ланцюгів із країни.

Перший тип ефектів пов'язаний із прямими зарубіжними інвестиціями, другий – з офшорингом та міжнародним аутсорсингом. Даний підхід дозволяє розглядати в контексті наслідків ефектів від ГЛДВ дослідження, з одного боку, прямих зарубіжних інвестицій, з іншого – офшорінгу та міжнародного аутсорсингу. Власне, підхід до класифікації наслідків ГЛДВ ґрунтується на відомих класифікаціях ефектів від зарубіжних прямих інвестицій [44].

В інших наукових дослідженнях автори поділяють ефекти від ГЛДВ на прямі та зовнішні [6, 7]. Прямі ефекти від ГЛДВ пов'язані із зміною параметрів діяльності (насамперед обсягів випуску) компаній чи країн, що у ГЛДВ. Зміна обсягів випуску безпосередньо впливає на економіку: відбувається зміна обсягів ВВП, зайнятості, розміру податкових надходжень до бюджету та інше. Під зовнішніми ефектами розуміються всі зміни у країні, які пов'язані зі змінами у компаніях, які вбудовані у ГЛДВ. Вивчення зовнішніх ефектів від ГЛДВ передбачає аналіз впливу сектора підприємств чи країн, що у ГЛДВ, та інших компаній у тій галузі.

Ефекти, які виникають безпосередньо в галузі, в яку здійснюється перенесення виробничих ланцюгів, можна назвати горизонтальними (внутрішньогалузевими). У той самий час ефекти від участі економіки у ГЛДВ, зазвичай, виходять поза рамки галузі, у якому переносяться ланки ГЛДВ. Ця група ефектів від ГЛДВ називається вертикальними. Вертикальні зовнішні ефекти ГЛДВ – це міжгалузеві ефекти по ланцюгу «постачальник-покупець» («проміжний продукт – кінцевий продукт»), що виникають у галузі у відповідь на зміни у іншій, що з першої у вертикальній взаємозв'язку.

Також вертикальні зовнішні ефекти поділяються на ефекти «вниз» (низхідні ефекти, або вплив покупця на постачальника), ефекти «вгору» (висхідні ефекти, або вплив постачальника на покупця) та зворотні ефекти (вплив по вертикальному ланцюгу, що виникають внаслідок ефектів «вниз» або «вгору»).

Отже, аналіз факторів, що впливають на участь країни у глобальних ланцюгах доданої вартості, сприятиме вдосконаленню відповідних заходів та інструментів ефективного використання участі у ГЛДВ для прискорення економічного розвитку країни. ГЛДВ є найважливішою характеристикою сучасної світової економіки. Посилення конкуренції на товарних ринках, лібералізація зовнішньоторговельних режимів багатьох розвинених країн, що розвиваються, значне зниження транзакційних витрат у зв'язку з

здешевленням транспортування товарів та розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, високий рівень наукомісткості продукції, що обумовлює необхідність використання для виробництва одного виду продукції тисячі комплектуючих, стали причинами створення безлічі компаній із досить вузькою спеціалізацією, задіяних на окремих етапах виробничого процесу. Через війну виробничий процес виявився роздробленим на безліч стадій, які можуть здійснюватися у різних країнах. Ефекти від ГЛДВ розглядаються як доступ до нових технологій, конкуренція, зростання продуктивності, економічне зростання, різноманітність товарів, створення нових робочих місць, збільшення валового внутрішнього продукту та багато інших. Країни можуть вигравати від розміщення ланок глобальних ланцюгів на своїй території за рахунок збільшення власних експортних можливостей.

Висновки до першого розділу

1. Глобальні ланцюги доданої вартості почали своє існування з тих часів, як почала розвиватися торгівля між людьми, вона розвивалася, ускладнювалася, укрупнювалася століттями, але за часів глобалізації товарні ланцюги досягли небувалого рівня розвитку. Тому за кілька десятиліть це поняття трансформувалося і почало охоплювати більше сфер, постійно збільшуючи взаємозалежність різних секторів економіки. У широкому значенні, ГЛДВ включають у себе всі ланки створення продукту від ідеї до утилізації товару, причому додана вартість має на увазі і послуги, які стали невід'ємною частиною світової економіки. Сутність ГЛДВ полягає в розподілі виробничих процесів між різними країнами, де кожна з них спеціалізується на певних етапах виробництва, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси та знижувати витрати. Такий підхід сприяє інтеграції національних економік у глобальні ринки, збільшуючи їхню конкурентоспроможність та економічну ефективність

2. Структура ГЛДВ включає кілька ключових компонентів: дослідження

і розробки, виробництво компонентів, складання, маркетинг та розподіл продукції. Кожен з цих етапів може бути розміщений у різних країнах, залежно від їхніх порівняльних переваг. Наприклад, країни з високим рівнем технологій та кваліфікованою робочою силою можуть зосередитися на наукових дослідженнях і розробках, тоді як країни з нижчими витратами на працю можуть спеціалізуватися на виробництві компонентів та складанні. Така структура дозволяє створювати додану вартість на кожному етапі виробництва, що в кінцевому підсумку призводить до підвищення загальної ефективності та якості кінцевої продукції.

3. Інтеграція країн у глобальні ланцюги доданої вартості (ГЛДВ) обумовлена низкою чинників, які впливають на їхнє економічне зростання та розвиток. Одним із основних чинників є наявність конкурентних переваг, таких як низькі витрати на працю, висока кваліфікація робочої сили, розвинена інфраструктура та сприятливе бізнес-середовище. Країни, що володіють такими перевагами, здатні ефективніше інтегруватися у ГЛДВ, що сприяє залученню іноземних інвестицій та технологій.

4. Ефекти інтеграції у ГЛДВ включають підвищення продуктивності та конкурентоспроможності національних економік. Країни, що активно беруть участь у глобальних ланцюгах, отримують доступ до нових ринків збуту, передових технологій та управлінських практик, що, у свою чергу, сприяє створенню нових робочих місць і зростанню доходів. Окрім того, інтеграція у ГЛДВ дозволяє країнам диверсифікувати свою економіку, знижуючи залежність від окремих галузей або продуктів. Водночас важливо враховувати й можливі негативні наслідки, такі як посилення конкуренції для місцевих виробників і ризику, пов'язані з глобальними економічними коливаннями.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

2.1. Динаміка розвитку глобальних доданої вартості

Існують різні методи аналізу світової економіки. Один з них полягає в тому, щоб розглядати його через призму зростання та структурних змін в окремих економіках, розвинених та тих, що розвиваються. Другий – використовувати призму глобальних ланцюгів доданої вартості, складної мережевої структури потоків товарів, послуг, капіталу та технологій через національні кордони.

Понад дві третини світової торгівлі здійснюється через глобальні ланцюги доданої вартості, в яких виробництво перетинає принаймні один кордон, а зазвичай і безліч кордонів перед остаточним збиранням. Феноменальне зростання торгівлі, пов'язаної з ГЛДВ, за останні два десятиліття призвело до значного економічного зростання у багатьох країнах світу, чому сприяло скорочення транспортних та комунікаційних витрат та зниження торгових бар'єрів.

Вивчаючи темпи зростання діяльності зі створення доданої вартості протягом глобального циклу на глобальному рівні (рисунок 2.1), зроблено висновок, що в період з 2000 по 2010 рік ГЛДВ, особливо складні, розширювалися швидкими темпами, ніж прості ГЛДВ та інші. Під час глобальної фінансової кризи, природно, відбулося деяке скорочення ГЛДВ, за яким відбулося швидке відновлення (2010-2011 роки), але відтоді, за винятком 2017 року, зростання здебільшого сповільнилося, особливо через COVID-19.

Номінальні темпи зростання всіх видів виробничої діяльності різко впали упродовж 2020-2022 років. Зниження було найрізкішим для складних ГЛДВ, простих ГЛДВ, традиційної торгівлі та діяльності із внутрішнього виробництва. Середньорічні зміни для цих чотирьох видів діяльності становили -1,87%, -1,03%, -0,358% та 1,12% (рис. 2.1). Це падіння було

пов'язано із зміною цін на сировинні товари на номінальні темпи зростання виробничої діяльності, особливо ціни за барель сирої нафти.

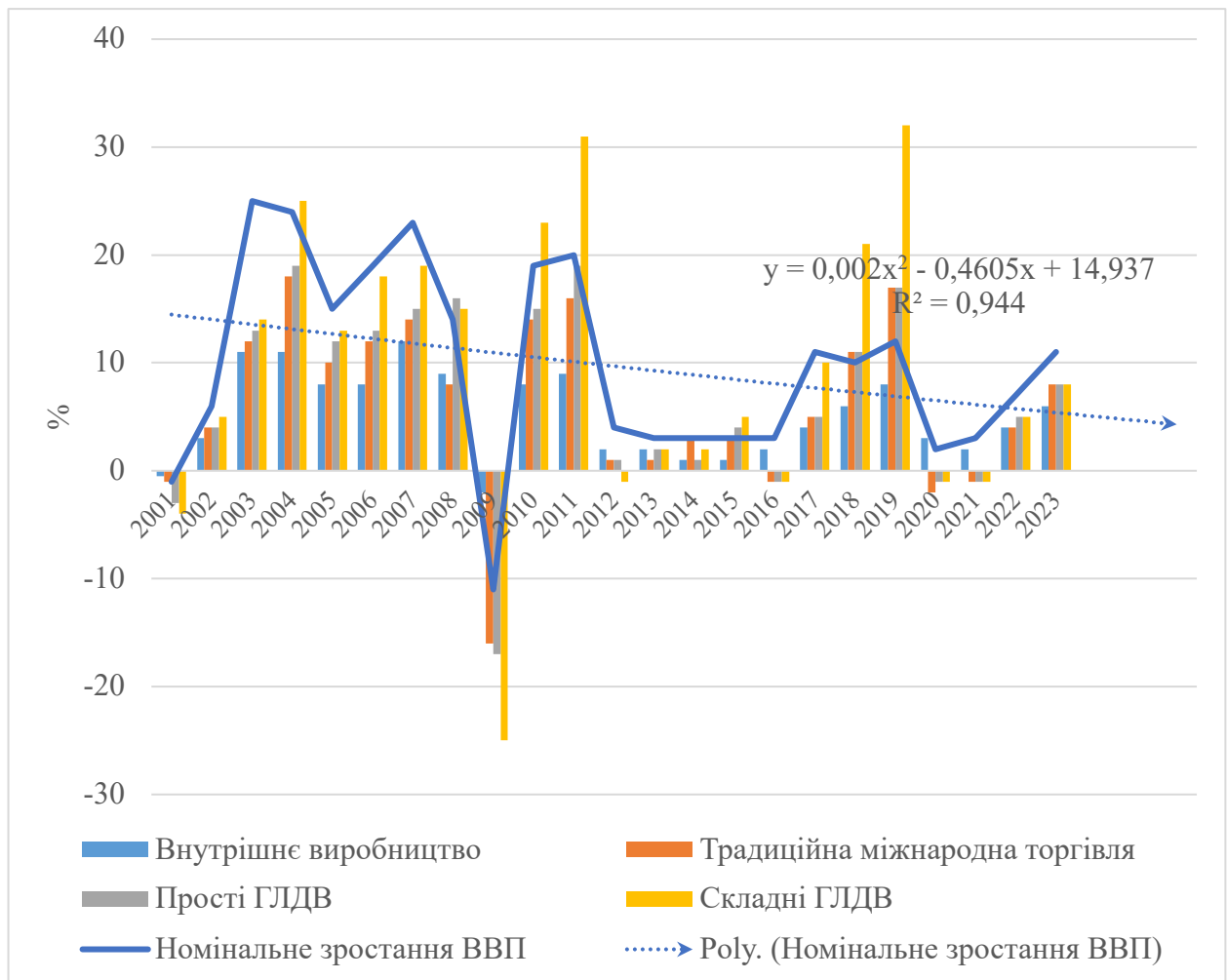

Рис. 2.1. Темпи зростання участі країн у ГЛДВ, внутрішньому виробництві, міжнародній торгівлі та зростання ВВП у 2001-2023 рр.

(складено автором за [25])

З рис. 2.1 можна також помітити, що внутрішня торгівля дуже схильна до шоків, відповідно, коли відбувається якийсь шок, то завжди падають більш складні ГЛДВ, тому що фірми відмовляються від більш складних схем і розміщують замовлення всередині країни. Тому, якщо відбувається якийсь шок, то скорочуються спочатку складні ГЛДВ, отже, прості ГЛДВ меншою мірою схильні до шоків.

Щоб оцінити вплив змін у структурі ГЦС у різних країнах та подивитися залученість країн до ГЦС існують такі показники як прямі та зворотні показники участі у ГЦС.

У 2013 р. в одному з досліджень ОЕСР було запропоновано основні показники для оцінки залучення країни до ГЦС. Ці показники широко використовуються і зараз для отримання кількісних оцінок участі країни в ГЛДВ через експорт – так звана пряма («висхідна») (Forward participation) і через імпорт – «низхідна» зворотна участь (Backward participation) [53]. Backward participation – це частка вартості зарубіжних компонентів (іноземної доданої вартості), що застосовуються у виробництво експортної продукції цієї країни. Forward participation – це частка національної доданої вартості, що включена у вартість експортної продукції інших країн. Також існує країновий індекс участі у ГЛДВ (GVC Participation Index), який розраховується як сума показників backward participation та forward participation. Це значення може змінюватись від 0 до 100. Чим вище значення, тим вища участь країни в ГЛДВ. Також важливо зазначити, щоб виміряти участь країни у ГЛДВ, потрібно не обсяг експорту, а одиниця доданої вартості.

Розглянемо ці показники, а саме пряму (Forward participation) та зворотню участь (Backward participation) у ГЛДВ на основі одних із наших даних щодо обраних країн за 2022 рік (рис. 2.2).

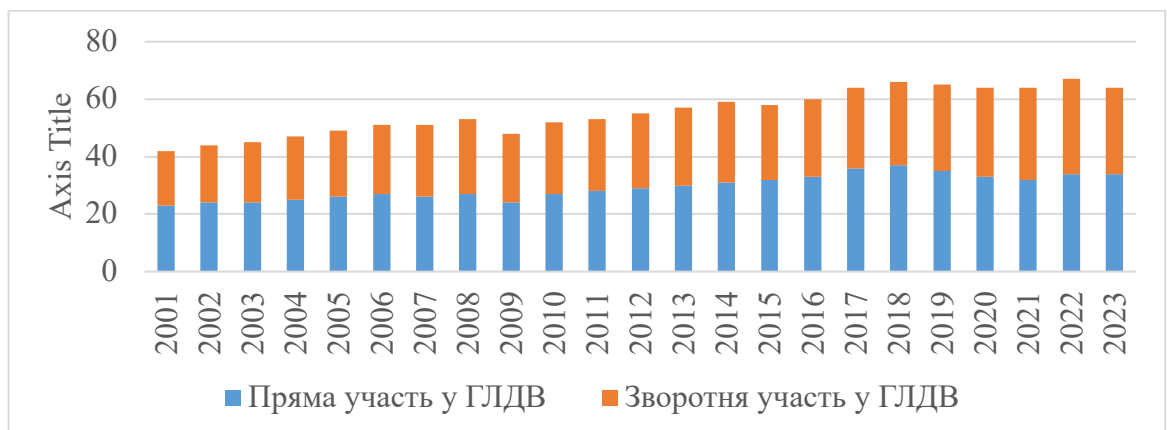

Рис. 2.2. Залучення країн світу у ГЛДВ у 2001-2023 рр. (складено автором за [25])

Порівнюючи показники участі у ГЛДВ країн світу (рис. 2.3) можна зрозуміти, що США, Німеччина, Франція є найбільш залученими до ГЛДВ у 2020 р.

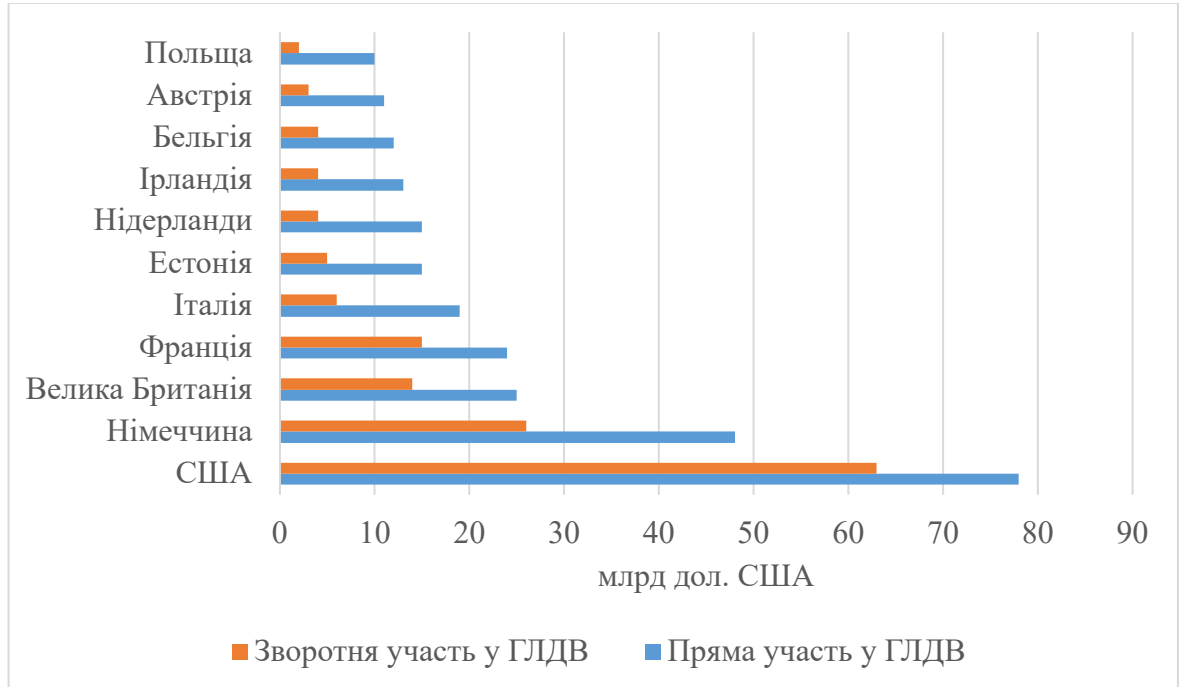

Рис. 2.3. Пряма та зворотна участь країн світу у ГЛДВ у 2020 р.
(складено автором за [25])

Також важливим буде розглянути динаміку цих п'яти країн, які найбільше залучені до ГЛДВ, щоб оцінити їх зміну у залученості до ГЛДВ. На рис. 2.4 вже зображено сумарний ГЛДВ (індекс участі в ГЦС), тобто сума прямої та зворотної участі в ГЛДВ.

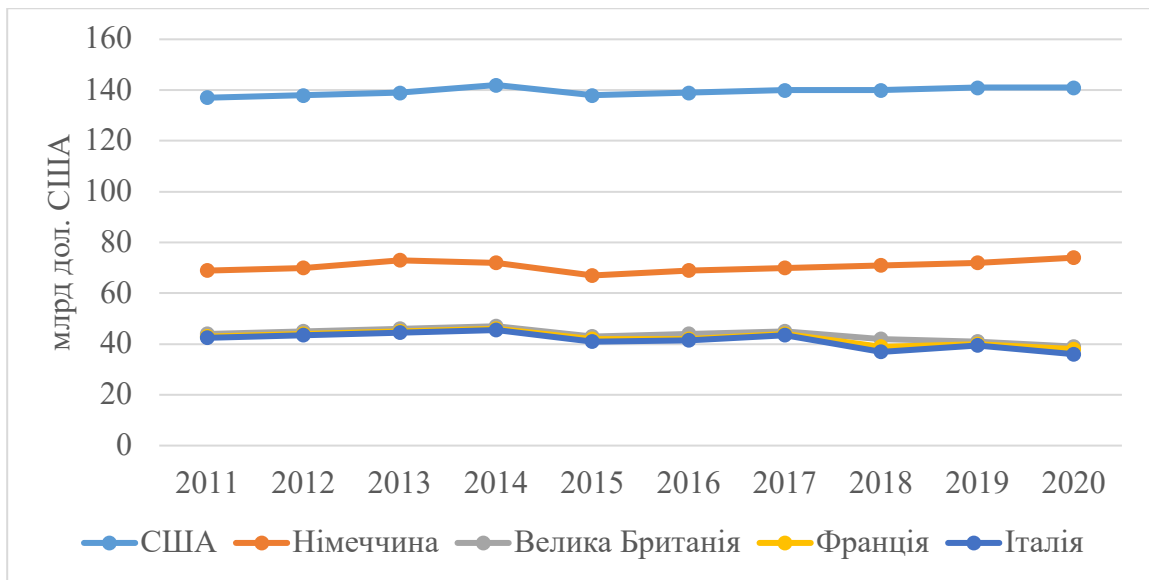

Рис. 2.4. Динаміка індексу участі у ГЛДВ топ-5 найбільш залучених до ГЛДВ країн у 2011-2020 рр. (складено автором за [25])

Також для оцінки участі країни у ГЛДВ у дослідженнях, наведених у 1.2, використовуються показники закордонної доданої вартості (Foreign value added, FVA) або показник вертикальної спеціалізації (VS – vertical specialization). І другий показник – внутрішня додана вартість (Domestic value added, – DVA), яка експортуються у ГЛДВ як проміжний продукт. Розглянемо на прикладі країн світу показник внутрішньої доданої вартості.

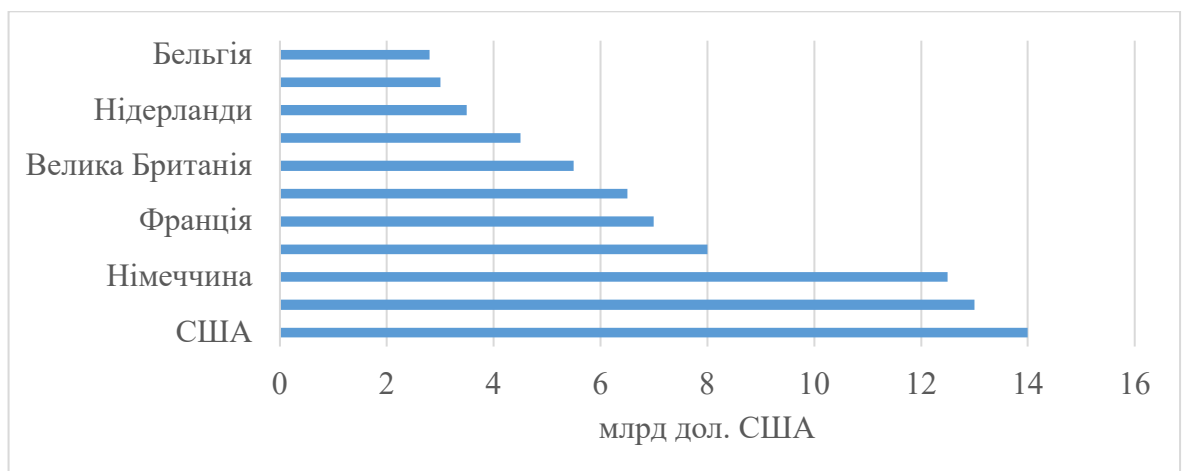

Рис. 2.5. Країни-лідери за обсягом DVA у 2020 р. (складено автором за [25])

Згідно з рис. 2.5, існує три явні безумовні лідери (що істотно випереджають всі інші країни) з приблизно рівними обсягами внутрішньої доданої вартості: США, Китай та Німеччина.

Далі розглянемо розподіл країн за допомогою АВС-аналізу за період 2011-2020 рр. (рис. 2.6) за їх вкладом у світову внутрішню додану вартість задовольняє в цілому правилу Парето («80:20»),

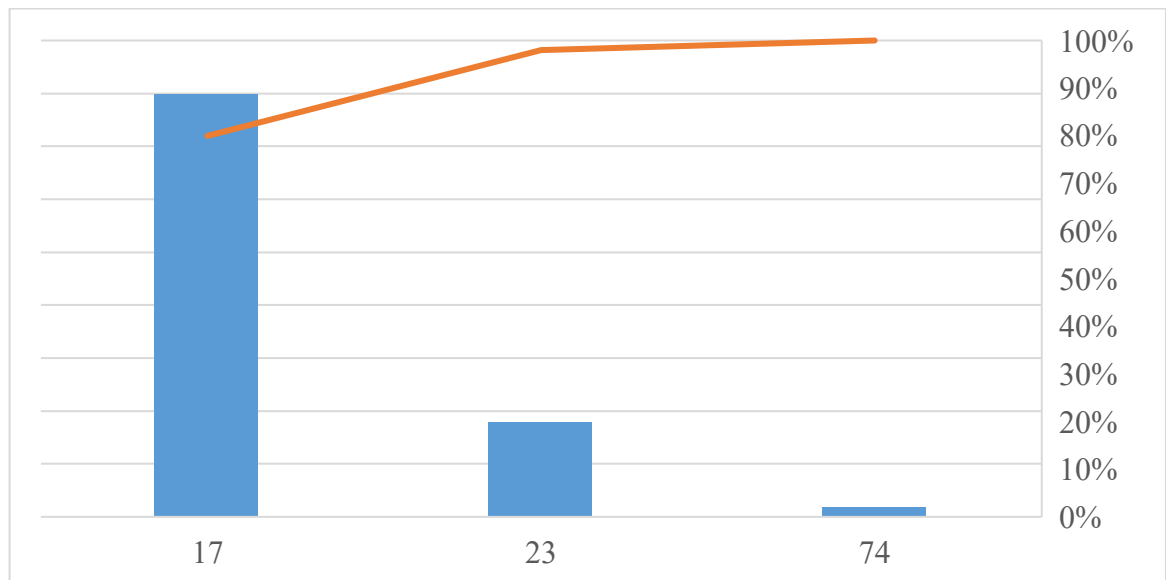

Рис. 2.6. АВС-аналіз країн за їх участю у глобальній DVA у 2011-2020 рр. (складено автором за [25])

Судячи з рис. 2.6, 80% сукупної світової DVA («Група А») створюється 15% країн (17 із 114 розглянутих). Із зазначених 80% трьом провідним країнам (США, Китай та Німеччина) належить у сумі 35% світової DVA).

Група В (15% світової валової DVA) налічує 23 країни із 114 розглянутих (тобто 17%). Ця група включає до свого складу такі країни, як Малайзія (1, 76 млрд. дол. США), Бразилія (1, 68 млрд. дол. США), Швеція (1,61 млрд. дол. США) і завершується Угорщиною 0,48 (млрд. дол. США), Чилі (0,48) та Ізраїлем (0,46 млрд. дол. США).

Група С утворена рештою 77 країн: від України (0,44 млрд. дол. США) до Руанди (1,22 млн. дол. США).

Також важливо розглянути динаміку світової валової DVA за період наших даних із 2011-2020 рр. (рис. 2.7).

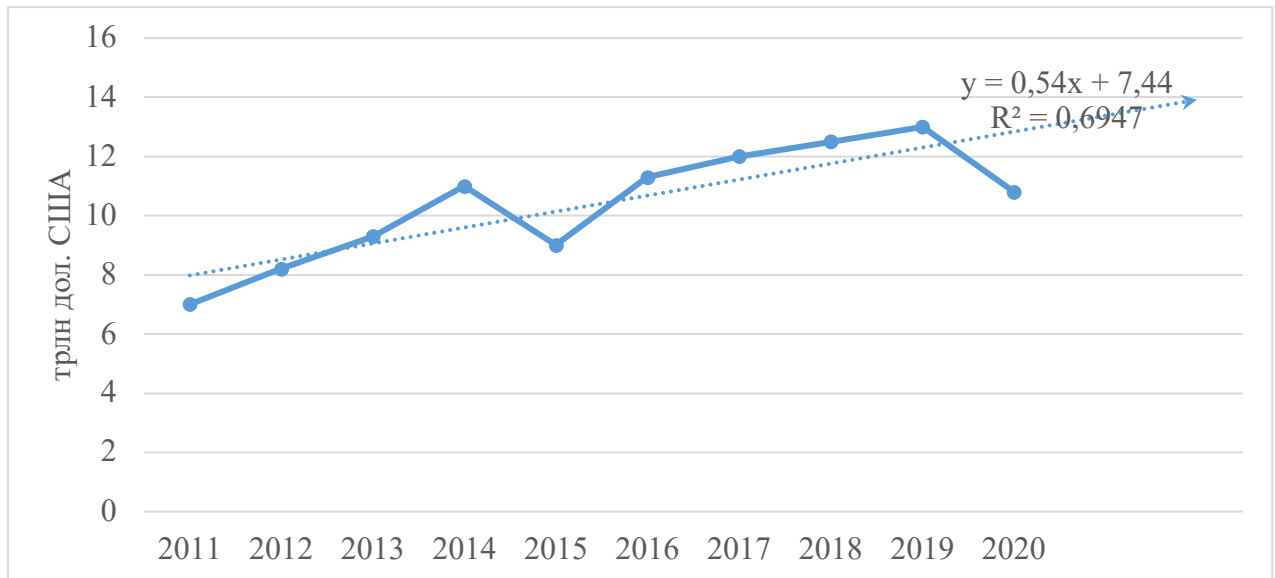

Рис. 2.6. Динаміка світової валової DVA у 2011-2020 рр. (складено автором за [25])

Наведена на рис. 2.6 динаміка внутрішньої доданої вартості, перш за все, характеризується впевненим зростанням, що переривалося на один рік у 2015 р. Загалом глобальний рівень DVA збільшився за аналізований період на 5,55 млрд. дол. США (тобто в 1,8 разів) — з 6,9 млрд. дол. США на початок періоду до 13,4 млрд. дол. США (2019 р., глобальний максимум за весь період, що розглядається) і 12,4 млрд. дол. США (2020 р., останній рік (спостереження) всього періоду, що розглядається).

Візуально на графіку можна виділити два сегменти зростання — «до» і «після» 2015 р. Сегмент «до Кризи» виглядає як більш інтенсивне зростання (+16% щорічно, тобто +1,313 млрд. дол. США на рік), ніж сегмент «після кризи» (+5% щорічно, тобто +0,565 млрд. дол. США на рік). Проте, згідно з графіками, світова економіка так і не відновилася повною мірою від Кризи 2008 р. Зростання 2016-2020 років. був «слабшим» (ніж у 2011-2015 рр.).

Загалом динаміка глобальної доданої вартості за період 2011 р. по 2020 р. близька до лінійної (за візуальною оцінкою), тобто. цілком рівномірна (за

малоістотними винятками). Середній абсолютний приріст глобальної доданої вартості за період, що аналізується, дорівнює 0,6 млрд, дол. США на рік. Середній річний темп приросту дорівнює (+6,1%).

Структурний аналіз вкладу у світову додану вартість розпочато з розподілу країн за часткою DVA та FVA. Так, до лідерів за структурою доданої вартості тієї чи іншої країни за розглянутий період входять Гаїті (75,3%), Домініканська Республіка (73,3%), Парагвай (72,6%), Гватемала (71,8%). Сполучені Штати у цьому рейтингу знаходяться лише на 41-му місці (63,5%), Російська Федерація – на 60-му місці (59,3%), Німеччина на 93-му місці (50,2%). Очевидно, такий розподіл говорить про загальне залучення тієї чи іншої країни саме до глобального ланцюга доданої вартості: для вираженого ступеня такої участі важлива не лише частка внутрішньої доданої вартості, а й частка іноземної доданої вартості. Такі міркування зумовлені тим, що сам зміст ланцюга доданої вартості передбачає наступність вкладу різних країн та кооперацію цих країн. Найбільш залучені до міжнародної кооперації країни, що у середині цього рейтингу, тобто. ті, у яких більш менш виражені частки як DVA, так і частки FVA (рис. 2.7).

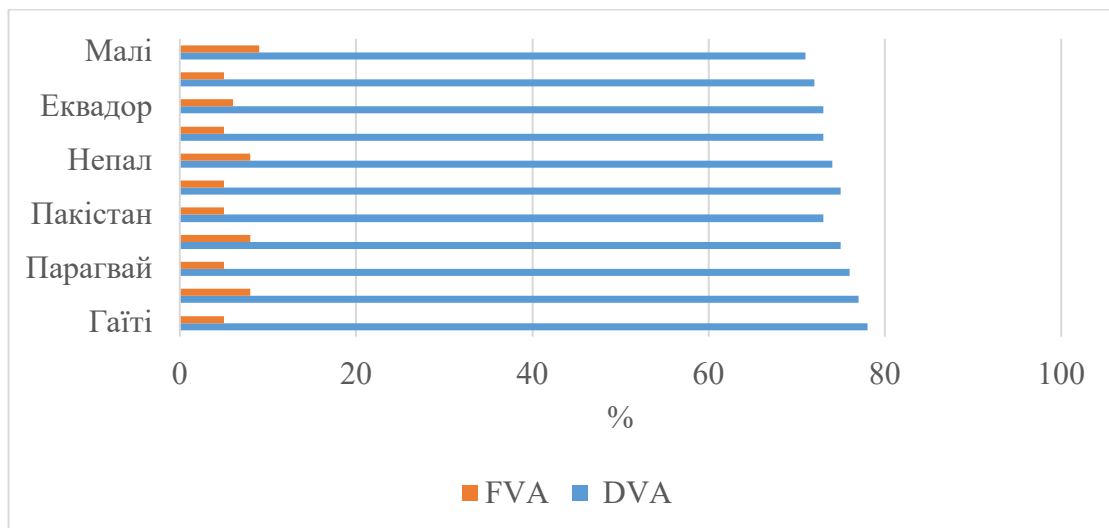

Рис. 2.7. Структура створюваної доданої вартості (лідуючі країни за DVA) у 2011-2020 рр. (складено автором за [26])

Отже, різні країни неоднаково беруть участь у ГЛДВ. «Власний» внесок тієї чи іншої країни у загальну додану вартість підпорядковується принципу Парето: 20% країн створюють 80% світової доданої вартості. Найбільш розвинені країни мають приблизно рівні співвідношення між іноземною та внутрішньою доданою вартістю. Значне зміщення цього співвідношення у бік внутрішньої доданої вартості характерний для найменш розвинених країн світу. Найбільший абсолютний обсяг внутрішньої доданої вартості генерують США, Китай та Німеччина. Причому значення цих трьох країн є приблизно однаковими й значно більше, ніж в інших. Загалом, динаміка глобальної доданої вартості за період 2011-2020 років була позитивною (за винятком 2015 р.).

2.2. Галузеві тенденції розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості

Розподіл глобальних ланцюгів доданої вартості у різних секторах економіки є неоднорідним. Хоча ГЛДВ присутні майже в усіх підсекторах виробництва, сільського господарства та послуг, швейна, автомобільна та електронна промисловості були піонерами у створенні та швидкому розвитку сучасних глобальних ланцюгів доданої вартості. Важливо зазначити, що існують помітні відмінності між ГЛДВ у секторах одягу та електроніки, головним чином через відмінності в методах виробництва та важливості нематеріальної діяльності, такої як дизайн, брендинг і маркетинг. Крім того, підгалузі в цих секторах також демонструють відмінності в характеристиках ГЛДВ.

Швейна промисловість, яка охоплює такі види діяльності, як крій, шиття та оздоблення, характеризується трудомісткими процесами, мінімальними постійними витратами та нескладними технологіями. З іншого боку, текстильна промисловість є більш капіталомісткою, виграючи від ефекту

масштабу виробництва. Ці різні співвідношення виробничих факторів проливають світло на ранні етапи хвиль, спричинених глобалізацією у цій галузі.

У 1960-х роках виробництво одягу почало зміщуватися до країн з низьким рівнем оплати праці, тоді як виробництво текстилю залишалося зосередженим у країнах з високим або середнім рівнем доходу. Спочатку країни з високою заробітною платою намагалися регулювати цю зміну шляхом впровадження спеціальних тарифних положень щодо імпорту та використання ресурсів із країн-імпортерів. Крім того, світова торгівля одягом регулювалася Угодою про міжнародну торгівлю текстилем 1974 року, яка встановила складну систему двосторонніх квот на імпорт із країн з низьким рівнем оплати праці. Однак у міру розвитку процесу лібералізації світової торгівлі ці угоди здебільшого зникли, оскільки учасники торгових переговорів визнали проблеми, пов'язані з мікроуправлінням торгівлею в рамках Зони вільної торгівлі Америки (ФТАА) [27].

У наш час текстильне виробництво переважно відійшло від країн з високим рівнем доходу. Проте компанії в цих країнах продовжують утримувати свої позиції як провідні гравці у глобальних ланцюгах доданої вартості швейної промисловості, контролюючи брендинг і маркетинг. ГЛДВ у секторі текстилю та одягу можна класифікувати на чотири окремі етапи (табл. 2.1).

Підприємства швейної промисловості поділяються на провідні компанії, постачальників першого рівня, постачальників текстильних виробів і постачальників сировини та супутніх товарів. До категорії компаній-лідерів відносяться світові бренди одягу, підприємства роздрібної або оптової торгівлі. До постачальників першого рівня належать виробники кінцевої продукції та посередники. Постачальники текстильних виробів охоплюють виробників пряжі та тканин, а постачальники сировини та супутніх товарів забезпечують необхідні матеріали для виробництва.

Виробничий процес проілюстровано у таблиці 2.1, де виділено основні етапи. Існують інституційні відмінності між провідними компаніями та постачальниками першого рівня в різних аспектах, таких як розробка продукту, логістика, постачання, брендинг і роздрібна торгівля. Саме в цих рамках створюється більшість доданої вартості. Виробники та постачальники сировини вносять до роздрібної ціни менше 30%.

Таблиця 2.1

Особливості ГЛДВ у швейній промисловості

Етап виробництва	Країни-лідери	Опис процесу	Специфічні особливості
Дизайн	Італія, Франція, США	Розробка нових моделей одягу.	Високий рівень креативності, значний вплив модних тенденцій.
Виробництво текстилю	Китай, Індія, Бангладеш	Виробництво тканин і текстильних матеріалів.	Масове виробництво, низька вартість сировини.
Зрізання та пошиття	Бангладеш, В'єтнам, Камбоджа	Зрізання тканин і пошиття готового одягу.	Низька вартість праці, висока швидкість виробництва.
Обробка та фарбування	Китай, Індія, Пакистан	Фарбування, друк на тканинах, обробка матеріалів.	Використання хімічних речовин, екологічні виклики.
Збірка	Бангладеш, Індія, Китай	Збірка окремих компонентів одягу у готовий продукт.	Масове виробництво, використання праці низької вартості.
Логістика та постачання	Гонконг, Сінгапур, Китай	Транспортування готового одягу до місць продажу.	Розвинена логістична інфраструктура, зниження витрат на транспортування.
Маркетинг і продаж	США, ЄС, Японія	Промоція та продаж готового одягу на глобальному ринку.	Глобальні маркетингові стратегії, використання інтернет-маркетингу.
Обслуговування та підтримка	США, ЄС, Китай	Обслуговування клієнтів, підтримка післяпродажного обслуговування.	Широка мережа сервісних центрів, швидка реакція на запити клієнтів.

Таблиця складена автором за матеріалами: [27].

Враховуючи концентрацію виробничих потужностей в Азії, компанії першого рівня користуються географічними перевагами, як-от Лі та Фунг із Гонконгу (CAP China), які координують виробництво джинсового одягу в

кількох регіонах. Світовий ринок швейних виробів у секторі роздрібною торгівлі досяг приголомшливої величини приблизно в 1380 млрд дол. США у 2023 році. Лібералізація світової торгівлі одягом призвела до значного сплеску попиту на імпорт, особливо в країнах Азії та Латинської Америки, а також на ринки Близького Сходу та Північної Африки. Проте на Європейський Союз, Північну Америку та Японію припадала значна частка імпорту одягу, приблизно 70% у тому ж році. Що стосується виробництва, припинення дії Угоди про міжнародну торгівлю текстилем у 2023 році спричинило гостру конкуренцію між країнами-виробниками, що призвело до консолідації виробництва для експорту переважно у Східній та Південній Азії. З точки зору обсягу торгівлі, світовий ринок швейної продукції склав 402 млрд дол. США у 2020 році, при цьому тільки Китай експортував 152 млрд дол. США, що є значним збільшенням порівняно з 72 млрд дол. США у 2014 році. Бангладеш став ключовим гравцем, спостерігаючи значне зростання експорту одягу з 8 млрд дол. США у 2023 році до 29 млрд дол. США у 2023 році, забезпечивши собі третє місце після ЄС. В'єтнам також досяг значних успіхів, ставши четвертим найбільшим експортером швейної продукції з експортом, оціненим у 22 млрд дол. США у 2023 році, що є значним стрибком порівняно з 4 млрд дол. США у тому ж році. Крім того, Індія закріпила за собою шосте місце (після Туреччини) з обсягом експорту в 16 млрд дол. США [27].

В електронній промисловості існують три основні категорії учасників: провідні компанії, що обслуговують кінцевих споживачів електронних товарів, субпідрядники та постачальники компонентів. Провідні компанії зосереджені на маркетингу, брендингу, дослідженнях і створенні інноваційних продуктів. Хоча деякі з цих компаній займаються складанням продукції, протягом останніх тридцяти років спостерігається значний зсув у бік нематеріальних видів діяльності, які створюють значну додану вартість, замість зосередження на виробничій ефективності. Прикладом цього є Apple,

яка не займається безпосередньо виробництвом, а довіряє складання своїх продуктів переважно компанії Foxconn.

Логістика, виробництво та тестування, відомі як послуги з виробництва електроніки (EMS), потребують специфічних навичок. Контрактні виробники мають можливість отримати вигоду від ефекту масштабу шляхом партнерства з кількома провідними компаніями або зосередитися на обслуговуванні конкретних ринкових ніш.

Основні виробники комплектуючих знаходяться в США, Японії, Європейському Союзі, Республіці Корея та Тайвані. Виробництво, в основному, здійснюється в країнах з низькою вартістю робочої сили через дочірні підприємства, спільні підприємства або субпідрядні угоди. Ця тенденція особливо помітна в напівпровідниковій промисловості, де вісім провідних компаній у 2023 році, включаючи Intel, Qualcomm, Micron і Texas Instruments зі США, Samsung і SK Hynix з Республіки Корея, TSMC з Тайваню та Toshiba з Японії, отримали сукупний дохід у 239,7 млрд дол. США. У разі складного та дорогого виробництва передових напівпровідників переговори зазвичай ведуться безпосередньо з транспортними компаніями, а не з компаніями EMS. Контрактні виробники мають обмежений вплив на ринок порівняно з великими компаніями та постачальниками компонентів, що призводить до значно нижчих прибутків для них [27].

У 2023 році ринкова вартість трьох основних секторів кінцевого ринку, а саме комп'ютерів, побутової електроніки та зв'язку (ЗС), перевищила 1000 млрд дол. США у США. Це дослідження головним чином зосереджене на секторах електроніки та зв'язку в США, не заглиблюючись у аналіз інших кінцевих користувачів, які також використовують електронні компоненти, хоча й у меншій мірі. У таблиці 2.2 наведено огляд характеристик сегмента «ЗС» у контексті глобальних ланцюгів доданої вартості.

Таблиця 2.2

Особливості ГЛДВ у сфері електроніки

Етап виробництва	Країни-лідери	Опис процесу	Специфічні особливості
Дослідження і розробка (R&D)	США, Південна Корея, Японія	Створення нових технологій та інноваційних рішень.	Високий рівень інвестицій у дослідження, велика кількість патентів.
Дизайн	США, Японія	Розробка технічних і дизайнерських рішень для продуктів.	Висока конкуренція, інтеграція з R&D для забезпечення інноваційного дизайну.
Виробництво компонентів	Китай, Тайвань, Південна Корея	Виробництво різних електронних компонентів, таких як мікрочипи, дисплеї тощо.	Масове виробництво, висока автоматизація, економія на масштабі.
Збірка	Китай, В'єтнам, Малайзія	Збірка компонентів у готовий продукт.	Низька вартість праці, високий рівень спеціалізації.
Тестування і контроль якості	Південна Корея, Тайвань, Китай	Перевірка готових продуктів на відповідність стандартам якості.	Високі вимоги до якості, використання передових технологій тестування.
Логістика і постачання	Гонконг, Сінгапур, Німеччина	Транспортування компонентів та готових продуктів по всьому світу.	Розвинена інфраструктура, швидка доставка, зниження витрат на транспортування.
Маркетинг і продаж	США, ЄС, Китай	Просування та продаж готових продуктів на глобальному ринку.	Глобальні маркетингові стратегії, використання інтернет-маркетингу, партнерство з ритейлерами.
Обслуговування та підтримка	США, Індія, Китай	Надання сервісних послуг та підтримки для споживачів.	Розширена мережа сервісних центрів, висока швидкість реагування на запити.

Таблиця складена автором за матеріалами: [27].

У сфері комп'ютерів і офісного обладнання існує домінуюча присутність відомих компаній і субпідрядників. Ієрархія лідерів ринку може змінюватися. У 2023 році три виробники, а саме «Apple», «HP» і «Samsung», займали загальну частку ринку в 37%. І навпаки, у 2004 році на частку трьох провідних

виробників, включаючи HP, Dell і Acer, припадало 35%. Примітно, що в секторі мобільних телефонів лише один бренд із трійки лідерів у 2007 році (Nokia, Motorola та Samsung) залишився у трійці лідерів у 2023 році (Samsung, Apple та Huawei). Цей зсув можна пояснити поглинанням Nokia і Motorola іншими компаніями. Видатні компанії EMS на ринку «3S» беруть свій початок із Тайваню, провінції КНР, з такими відомими підприємствами, як «Foxconn», «Pegatron», «Quanta» та «Compal». Ці компанії в основному проводять свої складальні операції в різних регіонах Китаю [27].

Автомобільна промисловість, галузь охорони здоров'я, виробництво та аерокосмічна/оборонна промисловість разом із «3S» є важливими кінцевими споживачами на ринку. У 2023 році загальна ринкова вартість цих галузей у США становила трохи менше 500 мільярдів доларів. Показовий приклад потенціалу спеціалізації як нішевого постачальника можна побачити на досвіді індійської компанії Nisai Technologies. З 1997 року Nisai стрімко розвивається як виробник першокласних електромагнітних компонентів для великих аерокосмічних компаній, таких як British Aerospace, Boeing і Lockheed Martin, а також інших аерокосмічних компаній у США та ЄС.

Електронна промисловість охоплює важливі сектори, які демонструють модульну структуру, що є визначальною характеристикою формування GLDV. Яскравий приклад такої модульності можна побачити у виробництві напівпровідників, яке можна розділити на п'ять окремих модулів, кожен зі своєю унікальною інтенсивністю факторів. Модуль дослідження та проектування значною мірою залежить від кваліфікованої робочої сили, що робить його трудомістким, тоді як модуль виробництва компонентів є капіталомістким. Монтаж модуля, навпаки, трудомісткий і вимагає низької кваліфікації робочої сили. Тестування, як ще один модуль, є капіталомістким, тоді як маркетинг покладається на кваліфіковану робочу силу і також є трудомістким. Наприкінці 1960-х і в 1970-х роках виробники напівпровідників були піонерами в перенесенні складальних операцій у регіони з низькою

оплатою праці. Цей стратегічний крок дозволив їм отримати конкурентну перевагу, оскільки напівпровідники мали високе співвідношення ціни та ваги. Крім того, спрощення транскордонних перевезень через різні установи ще більше зміцнило їхню перевагу.

Участь країн і компаній, що розвиваються, у міжнародному поділі праці через ГЛДВ має вирішальне значення для сучасної глобальної економіки, оскільки дає їм змогу отримувати переваги спеціалізації та ефекту масштабу.

Таблиця 2.3

Кореляційні коефіцієнти між Індексом ГЛДВ та макроекономічними показниками країн світу

Показник	ВВП	Індекс ГЛДВ	Експорт	Імпорт	ПП
ВВП	1,000	0,760	0,887	0,861	0,607
Індекс ГЛДВ	0,760	1,000	0,817	0,813	0,677
Експорт	0,887	0,817	1,000	0,949	0,738
Імпорт	0,861	0,813	0,949	1,000	0,703
Прямі іноземні інвестиції (ПП)	0,607	0,677	0,738	0,703	1,000

Таблиця складена автором.

Аналіз кореляційних коефіцієнтів між макроекономічними показниками та індексом участі у глобальних ланцюгах доданої вартості (ГЛДВ) виявив важливі взаємозв'язки між різними економічними факторами. Високий позитивний кореляційний коефіцієнт між ВВП і індексом ГЛДВ (0,760) свідчить про те, що економічно розвинені країни мають вищий рівень участі у глобальних ринках. Це підтверджується також високими кореляціями між експортом (0,817) та імпортом (0,813) з індексом ГЛДВ, що вказує на важливість міжнародної торгівлі для інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості.

Додатково, позитивна кореляція між прямими іноземними інвестиціями (ПП) та індексом ГЛДВ (0,677) показує, що країни, які приваблюють більше іноземних інвестицій, також мають вищий рівень участі у глобальних ланцюгах. Висока кореляція між експортом та ВВП (0,887) та між імпортом і

ВВП (0,861) свідчить про значний внесок міжнародної торгівлі у економічне зростання країн. Результати також показують, що країни з високим ВВП активно експортують і імпортують, що підкреслює їхню інтеграцію у глобальні ринки та залежність від міжнародної торгівлі. Таким чином, участь у глобальних ланцюгах доданої вартості є ключовим фактором економічного розвитку, що вимагає чіткої стратегії управління інтелектуальною власністю та залучення іноземних інвестицій.

Протягом останніх років відбулися значні зміни і виникли нові тенденції, що впливають на функціонування ГЛДВ. Основні тенденції можна охарактеризувати наступним чином:

1. Диджиталізація та автоматизація. Сучасні технології, такі як Інтернет речей (IoT), штучний інтелект (AI), блокчейн та автоматизація виробництва, активно впроваджуються у глобальні ланцюги доданої вартості. Це призводить до підвищення ефективності, зменшення витрат та збільшення прозорості в ланцюгах постачання. Компанії все частіше використовують цифрові платформи для відстеження руху товарів та управління запасами в реальному часі.

2. Регіоналізація виробництва. Через політичні, економічні та екологічні фактори багато компаній починають переміщувати виробництво ближче до кінцевих споживачів. Це явище називається регіоналізацією. Внаслідок цього відбувається скорочення глобальних ланцюгів постачання та збільшення значення регіональних економічних блоків, таких як ЄС, НАФТА та АСЕАН.

3. Зміни в торговельних політиках. Протекціоністські заходи, такі як тарифні війни, зміна торговельних угод та політична нестабільність, впливають на глобальні ланцюги доданої вартості. Компанії змушені адаптувати свої стратегії, щоб мінімізувати ризики, пов'язані з торговельними бар'єрами та невизначеністю в міжнародних відносинах.

4. Стійкість та екологічна відповідальність. Зростає усвідомлення важливості екологічної стійкості та соціальної відповідальності бізнесу. Компанії впроваджують екологічно дружні практики у свої ланцюги доданої вартості, зменшуючи вуглецевий слід та використання ресурсів. Це включає перехід на відновлювані джерела енергії, мінімізацію відходів та забезпечення справедливих умов праці.

5. Ризик-менеджмент та гнучкість. Пандемія COVID-19 продемонструвала важливість гнучкості та стійкості ланцюгів доданої вартості. Компанії звертають більше уваги на ризик-менеджмент, впроваджуючи стратегії диверсифікації постачальників та запасів, щоб зменшити залежність від окремих ринків чи постачальників.

6. Інтеграція малого та середнього бізнесу. Малі та середні підприємства (МСП) отримують більше можливостей для інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості завдяки цифровим технологіям та новим платформам електронної комерції. Це дозволяє їм конкурувати на рівні з великими корпораціями та брати участь у міжнародних ринках.

Порівняймо прояви цих тенденцій у швейній промисловості та сфері електроніки, для того, щоб глибше зрозуміти їх специфіку (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні відмінності специфіки тенденцій у ГЛДВ у швейній промисловості та сфері електроніки

Тенденція	Швейна промисловість	Сфера електроніки
Диджиталізація та автоматизація	– Впровадження CAD та CAM	– Широке використання робототехніки та автоматизованих виробничих ліній
	– Технології для управління запасами та логістикою	– Інтеграція IoT та AI для підвищення продуктивності
Регіоналізація виробництва	– Зосередження виробництва в країнах з низькою вартістю праці	– Перенесення виробництва до Індії та Південно-Східної Азії
	– Зростання виробництва у ближніх регіонах для ринків ЄС і США	– Збільшення локалізації виробництва для зменшення геополітичних ризиків
Зміни в торговельних політиках	– Вплив тарифних бар'єрів та правил походження товарів	– Вплив торговельних воєн (наприклад, між США і Китаєм)
	– Адаптація стратегій для мінімізації ризиків	– Перенесення виробництва та пошук нових постачальників
Стійкість та екологічна відповідальність	– Впровадження екологічно чистих матеріалів та зменшення відходів	– Зменшення вуглецевого сліду та впровадження програм утилізації
	– Розвиток концепції «повільної моди»	– Забезпечення відповідального ланцюга постачання, зокрема щодо використання конфліктних мінералів
Ризик-менеджмент та гнучкість	– Диверсифікація постачальників та регіонів виробництва	– Диверсифікація постачальників та місць виробництва
	– Підвищення запасів матеріалів та готової продукції	– Використання стратегічних запасів та гнучких виробничих ліній для швидкого реагування на зміну попиту
Інтеграція малого та середнього бізнесу	– Нові можливості через платформи електронної комерції	– Доступ до глобальних ринків через спеціалізовані платформи та мережі
	– Виклик через високий рівень конкуренції та вимоги до якості	– Інвестиції в новітні технології та відповідність високим стандартам якості

Таблиця складена автором.

Отже, наведені тенденції демонструють, що глобальні ланцюги доданої вартості постійно еволюціонують, адаптуючись до змін у

технологіях, політичному середовищі та суспільних вимогах. Компаніям важливо залишатися гнучкими та інноваційними, щоб ефективно використовувати можливості та справлятися з викликами сучасної економіки.

2.3. Пріоритети участі країн у глобальних ланцюгах доданої вартості

Для збільшення залученості країн до глобальних ланцюгів доданої вартості можна запропонувати країнам більше надавати послуги в обсязі ВВП – як внутрішні, так і іноземні, оскільки вони відіграють важливу роль в економічному розвитку та участі в ГЛДВ і, ймовірно, гратимуть ще більшу роль у майбутньому. Тому для країн важливо визначити реформи, які створять належні умови для розвитку конкурентоспроможного сектору послуг та для ефективної транскордонної торгівлі послугами. Важливим є і залучення прямих іноземних інвестицій, для чого потрібно:

- Розширення сприятливих торгових режимів (включаючи пільгові імпорتنі тарифи на проміжні продукти) та інвестиційних угод між країнами. Така політика повинна вимагати заходів, орієнтованих на розширення міжфірмових зв'язків між фірмами в країнах, що приймають, включаючи заходи з локалізації ПІІ та зміцнення елементів ГЛДВ. Також ПІІ повинні прямувати на створення продуктів, які раніше в країні не виготовлялися.

- Створення стимулів для іноземних компаній закуповувати сировину та проміжну продукцію всередині країни для забезпечення потреби своїх виробництв.

- Стимулювання експорту продукції підприємств, у капіталі яких беруть участь іноземні інвестори.

- Забезпечення рівного доступу до інфраструктури, що створюється на території регіону для залучення іноземних інвесторів. Країнам також важливо вжити цілеспрямованих заходів, спрямованих на формування сприятливого

інвестиційного клімату. Так, необхідно розробити цільові програми, формувати спеціальні фонди всіх форм власності, створювати агенції залучення ПІІ, у тому числі на пайовій основі. Одним із важливих мотивів розвитку інтеграційного процесу є створення регіональних колективних фондів фінансових коштів.

Реалізація політики, орієнтованої на ГЛДВ, принесе користь як розвиненим, так і країнам, що розвиваються, але має особливе значення для країн з ринковою економікою, що формується, зокрема України, які прагнуть підвищити продуктивність і модернізувати глобальні ланцюги вартості.

Один із чинників та умов підйому країни сходами розвитку ГЛДВ — наявність власних ТНК, які управлятимуть ГЛДВ, а також мережі постачальників як усередині країни, так і за її межами. Тобто країнам необхідно використати участь у ГЛДВ як механізм економічного зростання, збільшення доходів на душу населення та модернізації виробництва. Однак при цьому слід пам'ятати, що на шляху вбудовування в ГЛДВ існують перешкоди та ризики, які створюються для національних компаній насамперед зарубіжні ТНК, з якими належить конкурувати за найприбутковіші ланки ланцюга.

Стимулювання прямих іноземних інвестицій веде до позитивних ефектів у приймаючій економіці, вираженим у зростанні обсягів виробництва у приймаючій економіці, підвищенні реального рівня заробітної плати працівників та рівня цін кінцевих благ, а також зростання податкових надходжень до державного бюджету.

Також країнам слід скоротити податкове навантаження, скоротити витрати на експорт, надати пільги, відстрочок зі сплати податків і, відповідно, це позитивно позначиться на ГЛДВ. Завдяки низьким податковим пільгам та низьким експортним митам країни/компанії можуть відкрити багато нових виробничих ліній.

Державна політика має бути спрямована на субсидування модернізації виробництв компаніям, що дозволить збільшувати обсяги та додану вартість (не те щоб скорочувати людей, а щоб більше виробляти послуги та товари та залучати тим самим більше працівників), також має бути спрямована на заохочення, надання грантів, зниження бар'єрів для компаній, що експортують, для тих компаній, які не лише експорт товарів збільшують, а й експорт послуг. Також це дозволяє збільшити ВВП на душу населення та призведе до зростання ГЛДВ.

Роль державної політики є критичною в контексті глобальних ланцюгів доданої вартості. Такі чинники, як низькі імпорتنі тарифи на внутрішньому та експортних ринках, а також участь у регіональних торговельних угодах (РТУ), можуть значно посилити інтеграцію в ГЛДВ. Приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) тісно пов'язаний з участю в цих угодах, як безпосередньо, так і опосередковано. Крім того, якість інфраструктури та інституцій, особливо в країнах, що розвиваються, суттєво впливає на їхню участь у ГЛДВ. Зазвичай країни, які підтримують низькі імпорتنі тарифи на проміжні товари та мають високу частку імпорту, охопленого РТУ, демонструють вищу залученість до ГЛДВ завдяки своїй торговельній політиці.

Однак деякі країни стикаються із відносно високими тарифами на своїх експортних ринках, що означає, що можна було б приділяти більше уваги переговорам щодо доступу на ринки з ключовими партнерами. Високі імпорتنі тарифи, більш високі тарифи, з якими стикаються на експортних ринках, та менший охоплення імпорту та експорту РТУ є перешкодами для більшої участі у ГЛДВ.

Також країнам слід включити до своїх стратегій розвитку заходи, що полегшують доступ до найбільш конкурентоспроможних ресурсів, щоб залишатися попереду у гонці глобальної конкурентоспроможності.

Далі усунення тарифних бар'єрів у торгівлі, ймовірно, матиме важливе значення, оскільки фрагментовані способи виробництва передбачають

багаторазове перетин кордонів і, отже, ефект збільшення. Але їх видалення може бути необхідною, хоч і недостатньою умовою для подальшої участі, якщо товари затримуються на кордоні через обтяжливі митні процедури або через неможливість брати участь у регіональному накопиченні. Крім того, саме заходи щодо участі, включаючи ширші питання, пов'язані зі спрощенням процедур торгівлі, політикою в галузі конкуренції, інвестиціями, захистом інтелектуальної власності, послугами та врегулюванням спорів, ймовірно, найбільше сприятимуть участі у глобальних ланцюгах вартості

Розширення участі в глобальних ланцюжках створення вартості вимагає пріоритетного вирішення таких проблем, як корупція, політична нестабільність, відсутність довіри до реформ і політичних ініціатив. Ці фактори відіграють вирішальну роль у мінімізації ризиків для постачальників, інвесторів та експортерів, сприяючи тим самим міжнародному бізнесу.

Паралельно слід виконувати додаткові політичні рекомендації, такі як розширення масштабів та глибини участі, а також проведення більш активної багатосторонньої лібералізації, щоб уникнути переорієнтації торгівлі та знизити витрати на пошук конкурентоспроможних проміжних продуктів.

Є приклади країн, які є одними з найгірших чи найкращих у світі в сферах політики, найбільш важливих для участі в ГЛДВ. Таким чином, країни мають значний потенціал для того, щоб отримати уроки з політики, яка працює з найкращими показниками в усьому світі.

З погляду забезпеченості робочою силою, тобто ринку праці, країни повинні мати можливість залучати важливу діяльність з ГЛДВ, яка може сприяти досягненню подальших цілей розвитку.

Загалом можна сказати, що глобальні ланцюги вартості позитивно впливають на кількість співробітників та на фонд оплати праці, тому що чим більше країна імпортує та експортує вже готовий продукт, тим більше їй потрібно персоналу і відповідно потрібно буде оплачувати роботу персоналу,

а якщо йдеться про послугах, то потрібний ще й висококваліфікований персонал і тим самим буде вже вища оплата праці.

Зворотна участь у ГЛДВ та сумарна ГЛДВ (індекс участі у ГЛДВ) більш сприятливі для створення робочих місць, ніж пряма участь у ГЛДВ. Іншими словами, участь у зворотній участі або в сумарних глобальних ланцюгах вартості вигідніша для ринку праці, ніж у прямій участі в ГЛДВ в цілому. Це особливо стосується країн, де втрачені можливості працевлаштування у нижчих ланках можуть переважити додаткові можливості працевлаштування за рахунок участі у зворотних ланцюгах або сумарних глобальних ланцюгів вартості.

Також рекомендується країнам збільшувати індекс участі у ГЛДВ (сумарний ГЛДВ), що дозволить додатково інвестувати в основний капітал, що створить робочі місця, також дозволить збільшити обсяг випуску продукції, що позначиться на прирості доданої вартості на одну зайняту людину.

Спрощення процедур торгівлі та покращення інфраструктури дозволить збільшити обсяг експорту в обсязі світового експорту, тобто можна зробити прозорішими процедури експорту, скоротити тривалість оформлення експортних документів та їх розгляд, щоб тим самим збільшити обсяг експорту.

Також для пом'якшення короткострокових зниження або наслідків на ринку праці державні органи повинні розробляти технології перенавчання співробітників, різні програми підвищення кваліфікації, а також сприяти зростанню мобільності працівників на ринку. Міграційна політика, спрямована на регулювання числа низькокваліфікованих працівників, що в'їжджають, може бути активним інструментом стимулювання національних компаній прагнути до інтеграції в глобальні ланцюги створення вартості.

На рис. 2.10. представлено механізм розширення участі країни у ГЛДВ.

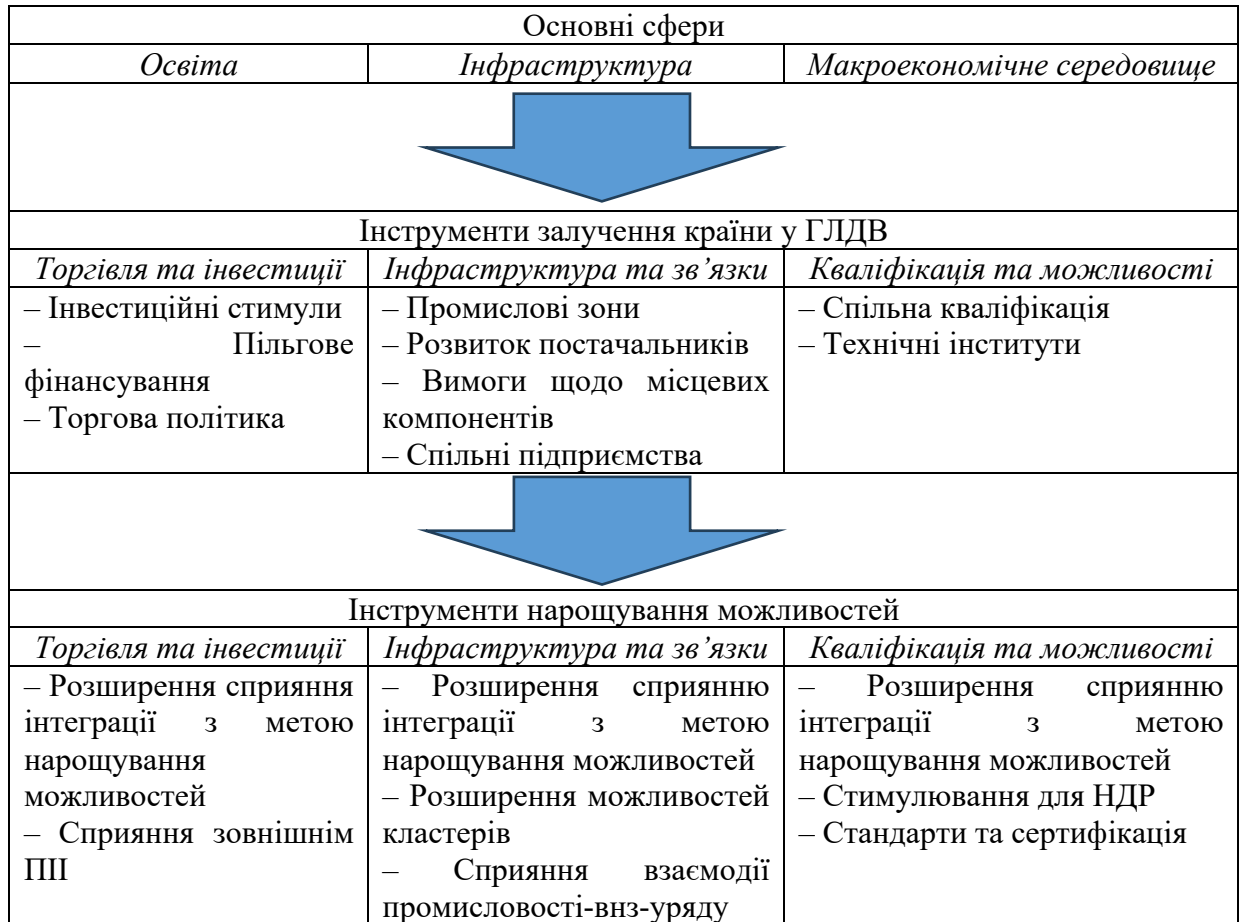

Рис. 2.10. Механізм розширення інтеграції країни до ГЛДВ (складено автором)

Торгівля з доданою вартістю, відображена в ГЛДВ, набуває все більшого значення у світовій торгівлі. У повсякденному політичному дискурсі, де не проводиться конкретної різниці між валовою торгівлею та торгівлею з доданою вартістю, політичну пропозицію, що сприяє більш вільній валовій торгівлі, слід вважати вигіднішою для внутрішніх робочих місць, ніж обмежувальна політика.

Таким чином, результати цього дослідження свідчать про те, що участь у глобальних ланцюгах вартості можуть приносити економічні вигоди, тому важливо розуміти, що визначає участь, з точки зору визначення можливостей, які уряди мають у формуванні. Дослідження чинників та ефектів, а також рекомендації країнам, представлені в цій роботі, можуть стати відправною

точкою для країн для оцінки рівня своїх країн у ГЛДВ та розгляду питання про те, що слід країнам зробити у майбутньому.

Висновки до другого розділу

1. Динаміка залучення країн у глобальні ланцюги доданої вартості демонструє постійне зростання та еволюцію економічних відносин між країнами. З розвитком технологій та глобалізаційних процесів, все більше країн прагнуть інтегруватися у ці ланцюги, що надає їм можливість доступу до нових ринків, інновацій та інвестицій. Останні роки показали, що країни з різним рівнем економічного розвитку активно беруть участь у ГЛДВ, намагаючись максимально використати свої конкурентні переваги. Динаміка залучення країн до ГЛДВ суттєво вплинула на структуру міжнародної торгівлі та інвестицій. Відзначається значне зростання частки виробничих процесів, що виконуються у країнах, які раніше не брали активної участі у глобальних економічних відносинах. Це сприяло створенню нових робочих місць та збільшенню ВВП у цих країнах, що, у свою чергу, посилює їхні позиції на світовій економічній арені.

2. Галузеві тенденції розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості свідчать про значні зміни в структурі та організації виробництва у різних секторах економіки. Зокрема, технологічні досягнення, автоматизація та цифровізація активно впливають на спосіб, яким компанії інтегруються у ГЛДВ. У сфері електроніки та високотехнологічної промисловості спостерігається зростання спеціалізації та поділу праці, де різні етапи виробничого процесу виконуються в різних країнах, що дозволяє знижувати витрати та підвищувати ефективність. Водночас текстильна та швейна промисловість демонструє тенденцію до перенесення виробничих потужностей у країни з дешевою робочою силою, що дозволяє знизити витрати на виробництво та підвищити конкурентоспроможність продукції.

Однак, такі зміни також супроводжуються викликами, пов'язаними з умовами праці та екологічними стандартами.

3. Кореляційний аналіз між різними макроекономічними показниками та індексом участі країн у ГЛДВ показав значущі зв'язки. Наприклад, високий коефіцієнт кореляції між рівнем ВВП та ступенем залученості до ГЛДВ свідчить про те, що економічно розвинені країни більш інтегровані у глобальні виробничі мережі. Це підкреслює необхідність адаптації національних стратегій до нових умов глобальної економіки. Країнам необхідно інвестувати в розвиток інфраструктури, освіти та технологій, щоб ефективно інтегруватися у ГЛДВ та забезпечити стабільне економічне зростання. Водночас, співпраця між державами та міжнародними організаціями є ключовою для вирішення глобальних викликів та забезпечення стійкого розвитку світової економіки.

4. Пріоритетами участі країн у глобальних ланцюгах доданої вартості необхідно є: освіта, інфраструктура та макроекономічне середовище. Освіта є критично важливою для забезпечення високого рівня кваліфікації працівників та науково-технічного прогресу. Інфраструктура повинна бути сучасною і підтримувати розвиток промислових зон та транспортних зв'язків. Макроекономічне середовище повинно бути стабільним та сприяти залученню інвестицій. Для залучення країни до ГЛДВ слід застосовувати такі інструменти як інвестиційні стимули, пільгове фінансування, торгова політика, розвиток промислових зон, підтримка місцевих постачальників, вимоги щодо місцевих компонентів та створення спільних підприємств. Важливо також зосередити увагу на розвитку кваліфікації через технічні інститути та спільні програми навчання. Для нарощування можливостей необхідно сприяти інтеграції в глобальні ланцюги через зовнішні прями іноземні інвестиції (ПІІ), розвиток кластерів, взаємодію між промисловістю, університетами та урядом, а також стимулювання науково-дослідних робіт (НДР).

ВИСНОВКИ

1. Глобальні ланцюги доданої вартості почали своє існування з тих часів, як почала розвиватися торгівля між людьми, тому за кілька десятиліть це поняття трансформувалося і почало охоплювати більше сфер, постійно збільшуючи взаємозалежність різних секторів економіки. У широкому значенні, вони включають у себе всі ланки створення продукту від ідеї до утилізації товару, причому додана вартість має на увазі і послуги, які стали невід'ємною частиною світової економіки. Сутність ГЛДВ полягає в розподілі виробничих процесів між різними країнами, де кожна з них спеціалізується на певних етапах виробництва, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси та знижувати витрати. Структура ГЛДВ включає кілька ключових компонентів: дослідження і розробки, виробництво компонентів, складання, маркетинг та розподіл продукції. Кожен з цих етапів може бути розміщений у різних країнах, залежно від їхніх порівняльних переваг. Наприклад, країни з високим рівнем технологій та кваліфікованою робочою силою можуть зосередитися на наукових дослідженнях і розробках, тоді як країни з нижчими витратами на працю можуть спеціалізуватися на виробництві компонентів та складанні. Така структура дозволяє створювати додану вартість на кожному етапі виробництва, що в кінцевому підсумку призводить до підвищення загальної ефективності та якості кінцевої продукції.

2. Інтеграція країн у ГЛДВ обумовлена низкою чинників, які впливають на їхнє економічне зростання та розвиток. Одним із основних чинників є наявність конкурентних переваг, таких як низькі витрати на працю, висока кваліфікація робочої сили, розвинена інфраструктура та сприятливе бізнес-середовище. Країни, що володіють такими перевагами, здатні ефективніше інтегруватися у ГЛДВ, що сприяє залученню іноземних інвестицій та технологій. Ефекти інтеграції у ГЛДВ включають підвищення продуктивності та конкурентоспроможності національних економік. Країни, що активно

беруть участь у глобальних ланцюгах, отримують доступ до нових ринків збуту, передових технологій та управлінських практик, що, у свою чергу, сприяє створенню нових робочих місць і зростанню доходів. Окрім того, інтеграція у ГЛДВ дозволяє країнам диверсифікувати свою економіку, знижуючи залежність від окремих галузей або продуктів. Водночас важливо враховувати й можливі негативні наслідки, такі як посилення конкуренції для місцевих виробників і ризики, пов'язані з глобальними економічними коливаннями.

3. Динаміка залучення країн у глобальні ланцюги доданої вартості демонструє постійне зростання та еволюцію економічних відносин між країнами. З розвитком технологій та глобалізаційних процесів, все більше країн прагнуть інтегруватися у ці ланцюги, що надає їм можливість доступу до нових ринків, інновацій та інвестицій. Останні роки показали, що країни з різним рівнем економічного розвитку активно беруть участь у ГЛДВ, намагаючись максимально використати свої конкурентні переваги. Динаміка залучення країн до ГЛДВ суттєво вплинула на структуру міжнародної торгівлі та інвестицій. Відзначається значне зростання частки виробничих процесів, що виконуються у країнах, які раніше не брали активної участі у глобальних економічних відносинах. Це сприяло створенню нових робочих місць та збільшенню ВВП у цих країнах, що, у свою чергу, посилює їхні позиції на світовій економічній арені.

4. Галузеві тенденції розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості свідчать про значні зміни в структурі та організації виробництва у різних секторах економіки. Зокрема, технологічні досягнення, автоматизація та цифровізація активно впливають на спосіб, яким компанії інтегруються у ГЛДВ. У сфері електроніки та високотехнологічної промисловості спостерігається зростання спеціалізації та поділу праці, де різні етапи виробничого процесу виконуються в різних країнах, що дозволяє знижувати витрати та підвищувати ефективність. Водночас текстильна та швейна

промисловість демонструє тенденцію до перенесення виробничих потужностей у країни з дешевою робочою силою, що дозволяє знизити витрати на виробництво та підвищити конкурентоспроможність продукції. Однак, такі зміни також супроводжуються викликами, пов'язаними з умовами праці та екологічними стандартами. Кореляційний аналіз між різними макроекономічними показниками та індексом участі країн у ГЛДВ показав значущі зв'язки. Наприклад, високий коефіцієнт кореляції між рівнем ВВП та ступенем залученості до ГЛДВ свідчить про те, що економічно розвинені країни більш інтегровані у глобальні виробничі мережі. Це підкреслює необхідність адаптації національних стратегій до нових умов глобальної економіки. Країнам необхідно інвестувати в розвиток інфраструктури, освіти та технологій, щоб ефективно інтегруватися у ГЛДВ та забезпечити стабільне економічне зростання.

5. Пріоритетами участі країн у глобальних ланцюгах доданої вартості необхідно є: освіта, інфраструктура та макроекономічне середовище. Освіта є критично важливою для забезпечення високого рівня кваліфікації працівників та науково-технічного прогресу. Інфраструктура повинна бути сучасною і підтримувати розвиток промислових зон та транспортних зв'язків. Для залучення країни до ГЛДВ слід застосовувати такі інструменти як інвестиційні стимули, пільгове фінансування, торгова політика, розвиток промислових зон, підтримка місцевих постачальників, вимоги щодо місцевих компонентів та створення спільних підприємств. Важливо також зосередити увагу на розвитку кваліфікації через технічні інститути та спільні програми навчання. Для нарощування можливостей необхідно сприяти інтеграції в глобальні ланцюги через зовнішні прямі іноземні інвестиції (ПІІ), розвиток кластерів, взаємодію між промисловістю, університетами та урядом, а також стимулювання науково-дослідних робіт (НДР).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валлерстайн І. Історичний капіталізм. Капіталістична цивілізація. К.: Київ: Книжкова майстерня, 2005. 80 с.
2. Василенко В. А. Глобальні ланцюги доданої вартості та їх вплив на економічне зростання країн / В. А. Василенко. Київ : Економічна думка, 2020. 250 с.
3. Дерев'янку Т. М. Інноваційні технології та їх вплив на конкурентоспроможність України / Т. М. Дерев'янку. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. 260 с.
4. Гончарук В. С. Сталий розвиток та екологічна відповідальність у глобальних ланцюгах доданої вартості / В. С. Гончарук. Луцьк: Волинський національний університет, 2020. 250 с.
5. Іванченко А. Ю. Економічна інтеграція та глобальні ланцюги доданої вартості / А. Ю. Іванченко. Одеса: Наукова думка, 2021. 280 с.
6. Кваліфікаційна робота бакалавра : методичні рекомендації до виконання для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Міжнародні економічні відносини», освітньо-професійної програми «Міжнародна логістика і митна справа» / уклад. Л. І. ГригороваБеренда, С. А. Касьян, О. В. Ханова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 40 с.
1. Зайченко І. А. Роль малого та середнього бізнесу у глобальних ланцюгах доданої вартості / І. А. Зайченко. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет, 2021. 240 с.
2. Коваленко О. В. Розвиток міжнародної торгівлі в умовах глобалізації / О. В. Коваленко. Львів: Інститут регіональних досліджень, 2019. 220 с.
3. Мороз О. Г. Торговельна політика та інтеграція України в світову економіку / О. Г. Мороз. Запоріжжя: Прем'єр, 2018. 230 с.

4. Петренко М. І. Інтеграція України в глобальні ланцюги доданої вартості / М. І. Петренко. Харків: Видавництво Харківського національного університету, 2018. 300 с.
5. Agnes Benassy-Quereat.all. Institutional Determinants of Foreign Direct Investment. University of ParisSud, also affiliated at CEPPI, PSE Paris-Jourdan, and CEPR. 2005.
6. Aernandes M., H. Kee D., Winkler K. Determinants of Global Value Chain Participation: Cross-Country Evidence. The World Bank Economic Review, 2021.
7. Aimer M. Squeezing Workers' Rights in Global Supply Chains: Purchasing Practices in the Bangladesh Garment Export Sector in Comparative Perspective. Review of International Political Economy, 2019. №27(2). P. 320-347. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09692290.2019.1576469> (Дата звернення: 28.05.2024).
8. Baldwin, R., Venables, A. J., and Bridgman, B. Global supply chains: Why they emerged, why they matter, and where they are going. Journal of International Economics, 2012. №90(1). P. 245-254. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022199612001138> (Дата звернення: 28.05.2024).
9. Baldwin R., Ito T., Sato H. The Smile Curve: Evolving Sources of Value Added in Manufacturing. Working paper, Joint Research Program Series, IDE-JETRO, 2014. URL: <https://www.rieti.go.jp/jp/publications/summary/14010013.html> (Дата звернення: 28.05.2024).
10. Banga R. Measuring value in global value chains. Transnational Corporations, 2015, vol. 21, no. 3.
11. Blinder, A. S. Offshoring: the next industrial revolution? Foreign Affairs, 2006. №85(2), P. 113-128.
12. Bontadini, F., Evangelista, R., Meliciani, V., & Savona, M. Integration

in global value chains and employment in Europe (SPRU Working Paper Series № 2019-16). Science Policy Research Unit, University of Sussex Business School, 2019. URL: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=2019-16-swps-bontadini-et-al.pdf&site=25> (Дата звернення: 28.05.2024).

13. Bontadini, F. How Do We Understand Participation In Global Value Chains? A Structured Review Of The Literature, working paper, Sciences OFCE Working Paper, № 01/2021.

14. Borin, A., and Mancini, M. Measuring What Matters in Global Value Chains and Value-Added Trade. Policy Research Working Paper No. 8804, Washington, DC: World Bank, 2019. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/329091554653427671/measuring-what-matters-in-global-value-chains-and-value-added-trade> (Дата звернення: 28.05.2024).

15. Breemersch, K., Damijan, J. P., & Konings, J. Labour market polarization in advanced countries: Impact of global value chains, technology, import competition from China and labour market institutions (OECD Social, Employment and Migration Working Papers), 2017. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/labour-market-polarisation-in-advanced-countries_24b1c8f7-en (Дата звернення: 28.05.2024).

16. Daude, C., & Stein, E. The Quality of Institutions and Foreign Direct Investment. USA, 2004. URL: <https://publications.iadb.org/en/publication/11919/quality-institutions-and-foreign-direct-investment> (Дата звернення: 28.05.2024).

17. Choi, N. Measurement and Determinants of Trade in Value Added. KIEP Working Paper 13-01, 2015.

18. Cristina Jude, Gregory Leveuge. Growth Effect of EDI in Developing Economies: The Role of Institutional Quality. France, 2014.

19. Elms D., Low P. Global Value Chains in a Changing World. World Trade Organization, 2013.

20. Farole, T., Hollweg, C., & Winkler, D. Trade in Global Value Chain: An Assessment of Labor Market Implication. Jobs Group Papers, Notes, and Guides 30318036. The World Bank, 2018. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30318> (Дата звернення: 28.05.2024).
21. Ferrantino, M.J.; Taglioni, D. Global Value Chains in the Current Trade Slowdown; Economic Premise Note Series 137; The World Bank Poverty Reduction and Economic Management Network (PREM): Washington, DC, 2014.
22. Fessehaie, J.; Morris, M. Global Value Chains and Sustainable Development Goals: What Role for Trade and Industrial Policies? International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD): Geneva, 2018.
23. Gereffi, G. The value of value chains: spreading the gains from globalization, 2001. Vol. 32. The value of value chains Institute of Development Studies.
24. Gereffi, G., & Fernandez-Stark, K. Global value chain analysis: A Primer. Center on Globalization, Governance & Competitiveness (CGGC). North Carolina, USA: Duke University, 2011.
25. Global Value Chain Development Report 2023 Technological Innovation, Supply Chain Trade, and Workers in a Globalized World, 2023.
26. GVC Development Report, 2023: Measuring and Analyzing the Impact of GVCs on Economic Development. // World Trade Organization, 2023.
27. Helg, R., & Tajoli, L. Patterns of International Fragmentation of Production and the Relative Demand for Labor. North American Journal of Economics and Finance, 2005. 16, P. 233-254. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1062940805000240> (Дата звернення: 28.05.2024).
28. Henderson, J., Dicken, P., Hess, M., Coe, N., & Yeung, H.W.C. Global production networks and the analysis of economic development. Review of International Political Economy, 2002. Vol. 9, No. 3. P. 436-464. URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09692290210150842> (Дата
звернення: 28.05.2024).

29. Hsiao, C. Panel Data Analysis — Advantages and Challenges. *Sociedad de Estadística e Investigación Operativa*, 2007. №1. P. 1-63. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11749-007-0046-x> (Дата звернення: 28.05.2024).

30. Hummels, D. L., Ishii, J., & Yi, K. The Nature and Growth of Vertical Specialisation in World Trade. *Journal of International Economics*, 2001. June, Vol. 54, Issue 1. P. 75-96. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022199600000933> (Дата звернення: 28.05.2024).

31. Hummels, D., Jorgensen, R., Munch, J., & Xiang, C. The wage effects of offshoring: Evidence from Danish matched worker-firm data. *American Economic Review*, 2014. 104(6). P. 1597-1629. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.104.6.1597> (Дата звернення: 28.05.2024).

32. Hummels, D., Munch, J. R., & Xiang, C. Offshoring and labor markets. *Journal of Economic Literature*, 2018. 56(3). P. 981-1028. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.20151208> (Дата звернення: 28.05.2024).

33. Kersan-Skabic, I. The drivers of global value chain (GVC) participation in EU member states. *Economic Research-Ekonomska Istrazivanja*, 2019. 32(1), P. 1204-1218. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1331677X.2019.1631203> (Дата звернення: 28.05.2024).

34. Jiang, X., & Milberg, W. Capturing the Jobs from Globalization: Trade and Employment in Global Value Chains. Working Paper 30, Capturing the Gains: Economic and Social Upgrading in Global Production Networks, University of Manchester, 2013. URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2436485 (Дата звернення: 28.05.2024).

35. Kaplinsky, R. Global Value Chains: Where They Came From, Where They Are Going and Why This Is Important. *Innovation, Knowledge, Development Working Papers*, 2013. № 68. URL: <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/12447> (Дата звернення: 28.05.2024).

36. Kaplinsky, R. Spreading the gains from globalization: What can be learned from value-chain analysis? *Problems of Economic Transition*, 2004. Vol. 47, No. 2. P. 74-115. URL: <https://www.taylorandfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315175823/spreading-gains-globalization-robert-kaplinsky> (Дата звернення: 28.05.2024).

37. Konings, J. The effects of foreign direct investment on domestic firms: Evidence from firm level panel data in emerging economies. *Economics of Transition*, 2001. Vol. 93. P. 619-633. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1468-0351.00020> (Дата звернення: 28.05.2024).

38. Kowalski, P., Lopez Gonzalez, J., Ragoussis, A., & Ugarte, C. Participation of developing countries in global value chains: Implications for trade and trade-related policies. *OECD Trade Policy Papers*, 2015. Paris: OECD Publishing. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/trade/participation-of-developing-countries-in-global-value-chains_5js331fw0xxn-en (Дата звернення: 28.05.2024).

39. Koopman, R., Wang, Z., & Wei, S.-J. Tracing value-added and double counting in gross exports. *American Economic Review*, 2011. 104(2). P. 459-494. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.101.5.2237> (Дата звернення: 28.05.2024).

40. Liu, Y. The evolution of the global value chain: Theory and evidence. *Discussion papers in economics 13-13*, University of Colorado at Boulder, 2013.

URL: <https://econpapers.repec.org/paper/cudwpaper/13-13.htm> (Дата звернення: 28.05.2024).

41. Los, B., Timmer, M. P., & Vries, G. J. How global are global value chains? A new approach to measure international fragmentation. *Journal of Regional Science*, 2015. 55(1). P. 66-92. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jors.12125> (Дата звернення: 28.05.2024).

42. Measuring and analyzing the impact of GVCs on economic development. *Global Value Chain Development Report 2017*. International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2017.

43. Mereru, W., Rundassa, & Azene, D. K. Global Value Chain Evolution, Feature and Significance: Literature Review. *Research & Reviews: Journal of Social Sciences*, 2018. P. 229-240. URL: <https://www.rroj.com/open-access/global-value-chain-evolution-feature-and-significance-literature-review.php?aid=88102> (Дата звернення: 28.05.2024).

44. Miroudot, S., Lanz, R., & Ragoussis, A. Trade in intermediate goods and services. *OECD Trade Policy Papers*, No. 93, OECD Publishing, 2009. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/trade/trade-in-intermediate-goods-and-services_5ksf5b7xhfnr-en (Дата звернення: 28.05.2024).

45. Parteka, A., & Wolszczak-Derlacz, J. (2018). Global Value Chains and wages: multi-country evidence from linked worker-industry data. *Open Economies Review*. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11079-018-9475-1> (Дата звернення: 28.05.2024).

46. Porter, M. E. (2008). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Competitive Advantage. Simon and Schuster. URL: <https://www.simonandschuster.com/books/Competitive-Advantage/Michael-E-Porter/9781416595847> (Дата звернення: 28.05.2024).

47. Porter, M. E. (2011). *Competitive Advantage of Nations: Creating and Sustaining Superior Performance*. Competitive Advantage of Nations. Simon and

Schuster. URL: <https://www.simonandschuster.com/books/Competitive-Advantage-of-Nations/Michael-E-Porter/9781451657746> (Дата звернення: 28.05.2024).

48. Porter M.E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. Competitive Strategy. Simon and Schuster, 2008.

49. Quast, B. A. and V. Kummritz. *Global value chain decomposition in r*. CTEI Working Papers 2015-01, 2015.

50. Raci, F., Ignatenko, A., & Mircheva, B. *Global value chains: What are the benefits and why do countries participate?* IMF Working Paper, 2019. WP/19/18. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/01/18/Global-Value-Chains-What-are-the-Benefits-and-Why-do-Countries-Participate-46505> (Дата звернення: 28.05.2024).

51. Sabina Szymczak, Aleksandra Parteka, Joanna Wolszczak-Derlacz. *Position in global value chains and wages in Central and Eastern European countries*, *European Journal of Industrial Relations*, 2022. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/09596801221079710> (Дата звернення: 28.05.2024).

52. Sabina Szymczak & Joanna Wolszczak-Derlacz. *Global Value Chains and Labour Markets - Wages, Employment Or Both: Input-Output Approach*, GUT FME Working Paper Series A 59, Faculty of Management and Economics, Gdansk University of Technology, 2019. URL: <https://ideas.repec.org/p/gdk/wpaper/59.html> (Дата звернення: 28.05.2024).

53. Smarzynska, B. *Does foreign direct investment increase the productivity of domestic firms? In search of spillovers through backward linkages*, *American Economic Review*, 2004. 94(3). P. 605-627. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/0002828041464605> (Дата звернення: 28.05.2024).

54. Sturgeon, T. *From commodity chains to Value Chains: Interdisciplinary theory building in an age of Globalization*, Industrial Performance Center,

Massachusetts Institute of Technology. URL: <http://web.mit.edu/ipc/publications/pdf/08-001.pdf> (Дата звернення: 28.05.2024).

55. Sturgeon, T. J. How Do We Define Value Chains and Production Networks? *IDS Bulletin*, 32(3). P. 9-18. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1759-5436.2001.mp32003002.x> (Дата звернення: 28.05.2024).

56. Sturgeon, T. J. Global Value Chains and Economic Globalization - Towards a New Measurement Framework. Report to Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/54610/6377922/2013-04-15-4-1-Sturgeon.pdf> (Дата звернення: 28.05.2024).

57. Taglioni, D., & Winkler, D. Making Global Value Chains Work for Development. Trade and Development, World Bank, 2016. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/making-global-value-chains-work-for-development> (Дата звернення: 28.05.2024).

58. WTO Global Value Chain Development Report 2019: Technological Innovation, Supply Chain Trade, and Workers in a Globalized World, WTO, Geneva/IDE- JETRO, /OECD, Paris Cedex 16/Research Center of Global Value Chains, University of International Business and Economics, Beijing/World Bank Group, /China Development Research Foundation.

59. Zukowska-Gagehnan K. Productivity spillovers from foreign direct investment in Poland // *Economic Systems*, 2000. Vol. 24. №3. P. 223-256.

60. Zuohong P. Employment impacts of the US global value chain participation," *International Review of Applied Economics*, Taylor & Francis Journals, 2020. Vol. 34(6). P. 699-720.

61. World Bank. Worldwide Governance Indicators. URL: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/> (Дата звернення: 12.05.24).

62. UNCTAD-Eora Global Value Chain Database. URL: <https://worldmrio.com/unctadgvc/> (Дата звернення: 12.05.24).

63. World Development Indicators (WDI). URL

<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>(Дата
звернення: 12.05.24).

64. WORLD KLEMS Data. URL: <https://www.worldklems.net/data.htm>
(Дата звернення: 12.05.24).

65. Официальный сайт The OECD analytical AMNE database -
Multinational enterprises and global value chains . URL:
<https://www.oecd.org/sti/ind/analytical-amne-database.htm> (Дата
звернення:
12.05.24).